

LETO VELIKE AKTIVNOSTI, VARČEVANJA,
VEČJE DISCIPLINE IN ODGOVORNOSTI,
LETO JUBILEJEV SVOBODE IN
SAMOUPRAVLJANJA

V BORBO ZA BOLJŠI JUTRI

Ob pričetku preteklega leta smo na tem mestu zapisali spodbudno parolo, kot napotek za devetinsedemdeseto leto: »Začnimo bitko za plan že prvi delovni dan v novem letu!«

Ta smela ugotovitev bo glede na sedanje razmere v svetu in pri nas še bolj obvezujoča.

V tem letu bomo morali k vsakodnevnim bitki za uresničevanje sprejetih nalog dodati še intenzivnejša prizadevanja za boljše delo, za racionalnejše gospodarjenje, za vsestransko varčevanje itd. Vse to pa bomo dosegli seveda z ustreznimi samoupravnimi odločitvami.

Za leto 1980 razmere napovedujejo težak gospodarski položaj, zato bomo morali našemu gospodarjenju posvetiti posebno pozornost. Letošnje leto je zadnje leto našega srednjeročnega načrta, ki bo pomenilo v zgodovini Litostroja pomembno prelomnico. Po tridesetih letih notranjega kvalitnega razvoja smo prešli tudi v večjo desetletno investicijsko izgradnjo. Izgradnja novih tovarn in razširitev ter moderniziranje obstoječih proizvodnih zmogljivosti pa je doživela tudi širše družbeno priznanje.

V tem srednjeročnem obdobju vsega, kar smo načrtovali v preteklih letih, še nismo mogli uresničiti — nekaj po naši krivdi, nekaj pa zaradi objektivnih težav, predpisov in razvoja ekonomske politike, ki se je kljub sprejetim srednjeročnim načrtom dokaj hitro spreminjala. Preostali del naših in skupnih družbenih srednjeročnih obvez bomo morali torej uresničiti letos, to bo moralo biti v ospredju naših skupnih prizadevanj.

Letos pa bomo proslavljali tudi trideset let samoupravljanja v Litostroju. 1. septembra 1950 smo v novi tovarni, ki smo jo zgradili delavci sami, skupno z drugimi delavci širom po Jugoslaviji sledili Titovemu pozivu k samoupravljanju. Tako smo pričeli zgodovinsko oblast delavcev in kmetov oziroma delavskega razreda in s tem našo svojstveno pot izgradnje socialistične demokracije.

Verjetno bomo trideseto obletnico samoupravljanja praznovali delovno in v boju za uresničevanje ustave in zakona o združenem delu ter z velikimi prizadevanji za stabilizacijo našega gospodarstva. Vsekakor pa bomo v letu 1980 z radostjo osvetlili našo tridesetletno samoupravno pot in mnoge delovne uspehe pri izgradnji nove Jugoslavije.

Zavedati se moramo, da že 35 let živimo v svobodi in miru, v tem času smo doživeli vsestranski gospodarski in družbeni razvoj naše samoupravne socialistične družbe. Dostikrat se niti dovolj ne zavedamo pomembnosti prehojene razvojne poti in pa dejstva, da so za to, kar danes imamo, v narodnoosvobodilni borbi in socialistični revoluciji padle mnoge žrve. Zato smo lahko ponosni, da živimo v tem intenzivnem razvojnem času, da v duhu samoupravljanja delamo in hkrati izvajamo samoupravno oblast. Vse to nas navdaja z optimizmom in nas prepričuje v trdno prihodnost.

Vse porajajoče težave bomo premagali le notranje trdni in prepričani, da so vsa naša skupna prizadevanja pri delu in samoupravljanju usmerjena v naš skupni cilj, to je v borbo za boljše jutri, za srečno in svobodno življenje. Vse to pa je odvisno od nas samih, od samoupravljalcev, od našega dela in samoupravljanja, od prizadevnosti in poštenosti v vseh naših namerah in nalogah.

Leto 1980 lahko opravičeno imenujemo leto velike aktivnosti, varčevanja, večje discipline in odgovornosti pa tudi leto jubilejev svobode in samoupravljanja.

K. G.

GOSPODARSKI RAZVOJ MORAMO POVSEM KONKRETNO
IN OBVEZUJOČE OPREDELITI

Zahtevne naloge v letu 1980

Pred vstopom v leto 1980 smo bili priče posebnega vzdušja in akcij. Na prvi pogled je bilo sicer vse podobno običajnim pojavom pred začetkom koledarskega leta: kakor po navadi smo pripravljali resolucijo o politiki uresničevanja družbenega plana Jugoslavije in resolucijo o politiki izvajanja družbenega plana SRS za leto 1980, obravnavali smo usmeritev za uresničevanje srednjeročnega plana razvoja, v tozidih smo pripravljali lastne letneplane itd.

Ves ta proces so spremljale običajne formalnosti. Predvidevali smo še naprej dinamično gospodarsko rast in razvoj, poudarjali potrebo po akcijskih programih za stabilizacijo, optimistično smo predvidevali ustvarjanje in delitev novega dohodka v korist standarda in optimističnih razvojnih programov itd. Kako tudi ne bi bili optimisti, če smo pred dobrima dvema mesecema ob obravnavah rezultatov gospodarjenja v devetih mesecih leta 1979 ugotavljali dobre rezultate, velik novo ustvarjeni dohodek, v njem dobršen del za razširitev materialne osnove dela, za skupno in osebno porabo temeljne organizacije! Tudi za družbeno porabo smo namenili dokaj visoka sredstva. Dobri rezultati gospodarjenja niso bili značilni le za našo delovno organizacijo, temveč tudi za druge OZD, tako imenovanih »izgubašev« ni bilo veliko. Take rezultate je spremljalo obsežno novo zaposlovanje, višji standard, predvsem družbeni, je sledil ugotovljenim rezultatom poslovanja. Skratka vse je kazalo, da kljub sicer zahtevnim pogojem gospodarjenja stvari potekajo običajno in da bomo po ustaljenih poteh tudi v 1980. letu, zadnjem v tekočem srednjeročnem obdobju, lahko dosegli zadovoljive rezultate. Prav pri takem gledanju pa bi lahko naredili veliko napako:

prezrli bi določena dejstva, ki bi v tem letu lahko povzročila večje gospodarske motnje in močno zavrla naš nadaljnji uspešni razvoj. Predvsem sta med številnimi okoliščinami pomembni dve dejstvi. Pogoji gospodarjenja so se sicer vztrajno in vedno bolj skokovito zaostrovali ter prav sedaj predstavljajo najbolj zaostrene gospodarske rezultate v našem dosedanjem celotnem razvoju. Stopnjevala pa se je tudi neučinkovitost v obvladovanju zahtevnih gospodarskih razmer, vse premalo smo upoštevali gospodarske situacije, preveč smo se zadovoljevali z oblikovanji različnih stališč in sklopov, ki jih v praksi nismo uresničevali.

Zaostreni pogoji gospodarjenja v letu 1980 so posledice tako notranjih kot zunanjih oziroma svetovnih gospodarskih razmer. Za notranje gospodarske razmere je ustrezno prestrukturiranje gospodarstva, njegova razdrobljenost, predvsem pa visoka poraba, ki ni v ustrezni odvisnosti od ustvarjenega dohodka. Med zunanje neugodne vplive pa je treba na prvem mestu šteti povečano delovanje in vedno večje vplive tako imenovanih protekcionističnih ukrepov razvitih kapitalističnih držav, ko le-te onemogočajo normalno tržno konkurenco in normalni pretok blaga, ščitijo svoja tržišča pred dotokom tujega blaga

in se notranje zapirajo, na tujih tržiščih (tretjih) pa nelojalno konkurirajo ter tudi tako otežkočajo vključevanje manj razvitih gospodarstev v svetovno menjavo. Vse to vedno bolj otežkoča tudi naš izvoz blaga na svetovna tržišča in terja posebno poslovno-gospodarsko ukrepanje za ustvarjanje potrebnega obsega mednarodne menjave naših proizvodov. Po drugi strani je očitno protekcionistično ravnanje tudi v tem, predvsem značilna visoka stopnja inflacije, ki je v letu 1979 dosegla stopnjo okoli 25%. Za njo stoji visoka in z materialnimi fondmi neusklajena denarna masa v obtoku, neučinkovit stari sistem obvladovanja in usklajevanja cen, nizka produktivnost družbenega dela v celoti, pomanjkljiva oziroma neusklajena vlaganja družbenih sredstev, nepravilna in neda se blago razvitih držav, predvsem tisto, brez katerega je otežkočeno gospodarjenje manj razvitih gospodarstev, kakršno je tudi naše, izredno hitro dražje in tako povzroča manjšo konkurenčnost proizvodov in manj uspešno gospodarjenje. Omejen obseg izvoznih dejavnikov in s tem majhen iztržek iz izvoza za vsako ceno in veliki odlični družbeni dohodki za drago uvozno blago imajo za posledico prelivanje našega ustvarjenega dohodka, dohodka našega dela, v tuje roke. Kolikor bolj narašča izvoz blaga za vsako ceno in na osnovi visokih stimulacij in kolikor je večji uvoz drugega blaga iz tujine, toliko več našega dohodka izgubljamo.

Tako omejeni notranji in zunanji dejavniki med drugim potencialno zaostrojuje razmere, v katerih bomo gospodarili v tem letu, in terjajo večjo učinkovitost našega obvladovanja teh razmer. CK ZKJ pa tudi organi ZK republik in pokrajin so ocenili, da po dosedanjih poteh zaradi posebnih gospodarskih razmer in zaradi dosedanje neučinkovitosti ne moremo več nadaljevati, temveč da je potrebno v dokumentih o uresničevanju in izvajanju politike gospodarskega razvoja povsem konkretno in obvezujoče ter z natančnimi količinskimi podatki opredeliti naloge za leto 1980 ter zaostri odgovornost za njihovo uresničevanje. Zato sta to pot tudi resoluciji oblikovani veliko bolj konkretno in resnično, obvezujoče.

Resolucija o izvajanju družbenega plana SRS za leto 1980 predvideva bistveno počasnejšo rast družbenega proizvoda, ki naj bi, enako kot tudi rast industrijske proizvodnje, rastejo po stopnji 3—4 odst., za razliko od resolucij in stvarnih rezultatov v preteklih letih, ko so to bile vrednosti okoli 6 oziroma 7%. Tako opredeljena rast družbenega proizvoda med drugim zelo zgovorno govori o tem, da pričakujemo velike notranje premike v našem gospodarjenju ter, da bomo kljub vsem prizadevanjem in ukrepom ustvarili minimalne osnove za nadaljnji razvoj. Tako nizka rast družbenega proizvoda ne dovoljuje

visoke porabe v nobeni njeni obliki, temveč zahteva omejevanje osebne porabe (OD), skupne porabe v OZD kot tudi vseh oblik družbene porabe za skupne in splošne namene ter omejevanje investicijske porabe. Konkretizacija resolucijskih določil pa se pri teh omejitvah porabe izraža v tem, da se določene oblike porabe postavljajo v odvisnost od rasti dohodka, nekatere pa se omejujejo na vrednost, sorazmerno z doseženo porabo v preteklem letu. To pot se prvič v tekočem srednjeročnem obdobju z resolucijo omejujejo porast osebnih dohodkov tako, da lahko rastejo po stopnji, ki je za 25% počasnejša od rasti dohodka TOZD, pri tem

pa naj bi izločanja iz dohodka za namene razširitve materialne osnove dela rastle hitreje kot OD. V neproizvodnih dejavnostih smejo rasti OD v letu 1980 le v sorazmerju z rastjo OD v proizvodnih organizacijah ter bodo tako tudi ti osebni dohodki odvisni od ustvarjenega porasta dohodka. Skupna poraba v OZD v letu 1980 ne sme rasti preko 15% glede na doseženo raven v 1979. letu. Prav tako veljajo omejitve za investicijsko porabo, posebno za področje investiranja v negospodarstvu. Denarna masa v obtoku bo bolj usklajena s potrebami reprodukcijskega procesa, vsekakor pa bo

(Nadaljevanje na 2. strani)

Delovski zakonik
HE SLENICA
20 let časopisa LITOSTROJ
Zahvaljujemo se sodelavcem iz znanja montaje, upravi podjetij, članom in poslovcem ob mojem odhodu v pokoj!

Zahtevne naloge v letu 1980

(Nadaljevanje s 1. strani)

omejena, zaradi česar se bo slabšala likvidnost poslovanja. Poseben poudarek je treba dati usmeritvi resolucije, iz katere izhaja, da je nizko stopnjo gospodarske rasti možno doseči z bistveno večjo usmeritvijo. V izvozne posle. Zato je porast izvoza opredeljen z bistveno višjo stopnjo (6%) kot velja za rast družbenega proizvoda v celoti. To dejstvo je treba imeti pred očmi predvsem zato, ker izhaja iz ocen, da bodo omejevalni ukrepi na domačem tržišču bistveno znižali — ohladili pregreto konjunkturo in otežkočili ustvarjanje dohodka z usmeritvijo na poslovanje na domačem tržišču. Pomembna pa je tudi usmeritev v še večjo odvisnost možnosti uvoza reprodukcijskega materiala v letu 1980 od doseženih rezultatov pri izvozu, kar bo vsaj v začetku povzročilo zelo hude motnje v gospodarjenju. Ob tej priložnosti ni potrebno ponavljati vseh bistvenih elementov iz resolucije za ponazoritev posebnih pogojev, v katerih bodo potekali gospodarski tokovi v letu 1980. Potrebno pa je omeniti, da bodo predvidene usmeritve in njihove realizacije zagotavljali pravno administrativni ukrepi vse dotle, dokler akcije vseh samoupravnih dejavnikov ne bodo oblikovane in konkretizirane tako, da bo njihovo izvajanje in uresničevanje dalo otipljive rezultate. Verjamemo v rezultate zavestnih odločitve subjektivnih dejavnikov samoupravljalcev in vseh naših občanov, zavedamo pa se tudi in si tudi lahko predstavljamo, kako bodo delovali administrativni ukrepi. Dostikrat doslej smo to že doživeli in vemo, da to običajno predstavlja oviro pobude ter že tako zahtevne pogoje gospodarjenja še zaostrejuje. Zato resolucija predvideva, da bodo za gospodarjenje in ustvarjalne že v januarju pripravljene ustrezni družbeni dogovori in sporazumi, s čimer bi zagotovili realizacijo osnovnih planiranih usmeritev. Dolžni smo se pravočasno in temeljito pripraviti na naloge, ki nas čakajo, kar nas obvezujejo stališča ZK, določila resolucije pa nalagajo vsaki temeljni organizaciji in drugim organizacijam združenega dela, da vse usmeritve konkretno in dosledno vgradijo v svoje planske akte za leto 1980. To je gotovo prava pot, če hočemo doseči postavljene cilje. **Tudi naša metodologija in že dokaj uveljavljena praksa pripravljanja planskih dokumentov v Litostroj, planiranja, ki izhaja iz planiranja potrebnega dohodka in planiranja njegove delitve za pokrivanje vseh potreb, pa je sedaj že tako razvita, da je možno uresničevati postavljeno načelo in konkretne usmeritve iz resolucije vključiti in konkretizirati v naših planih, ki tako morajo postati osnovni stabilizacijski dokument sleherne temeljne organizacije.**

V naši delovni organizaciji in vseh tozdih ter v delovni skupnosti moramo realno oceniti, v kakšnem položaju smo glede na nove pogoje gospodarjenja, na osnovi temeljitih analiz moramo pravilno sestaviti naš plan za leto 1980 in vanj dosledno vgraditi resolucijska načela ter uskladiti naše želje, prijeme in možnosti za dosego stabilizacijskih usmeritev.

Naš proizvodni program ni občutljiv na hitre spremembe v pogojih gospodarjenja, saj spremenjeni in otežkočeni pogoji v devetih mesecih preteklega leta še niso pustili vidnejših posledic na naših rezultatih poslovanja, čeprav so poslabšani pogoji gospodarjenja na različnejše načine že bili opazni. Občasna znižana likvidnost našega poslovanja, zaostreni pogoji uvoza nujnega reprodukcijskega materiala, znižan izplen ponudb na tujih tržiščih zaradi neustreznega obsega kreditiranja prodaje opreme in drugi primeri so le nekateri znaki spre-

menjenih pogojev gospodarjenja. Zato smo ob koncu preteklega leta že izvajali posebne akcije, da smo omilili morebitne neugodne posledice. Gotovo bodo nekateri neugodni pojavi lahko imeli odraz v naših zaključnih računih za leto 1979. **Bistveno zaostrene gospodarske razmere pa terjajo od vseh nas in slehernega posameznika zavestne in učinkovite ukrepe, le tako bomo še naprej zagotovili uspešno poslovanje in samo na tej osnovi nadaljnjo rast osebnega in družbenega standarda naših delavcev.** Imamo dobre izhodiščne osnove, saj smo dobro založeni z naročili, obseg zaloga nam omogoča lažje preseganje občasnih zadreg glede na režimske ukrepe, v leto 1980 prehajamo s povprečno ugodnimi skladi, sredstvi za skupno in osebno porabo, povečana finalizacija ob koncu leta 1979 za izvozno področje dela pa nam bo zagotovila pravice do nujno potrebnega uvoza. Kadrovske smo kljub potrebam za nove obrate in dejavnosti dokaj pokriti, postopna modernizacija naše proizvodnje ima značaj stalnega procesa, tudi glede samoupravne organiziranosti in uveljavljanja samoupravnih družbenoekonomskih odnosov vstopa v leto 1980 z novimi dosežki. Pripravili in obravnavali smo že tudi gospodarski plan za tekoče leto. V ta plan smo vgradili, kot sicer vselej doslej, zelo zahtevne naloge in želje, kar izpričuje pripravljenost vseh za realizacijo takega načrta. Ob tem smo najbrž nekoliko podcenili zelo zaostrene pogoje gospodarjenja, brez resolucij pa so nam tudi manjkali nekateri elementi, s pomočjo katerih bi bolje realno planirali. Zato smo sedaj dolžni ponovno analizirati naše planske opredelitve ter pripraviti realnejše plane.

V planih bomo morali predvsem realneje opredeliti obseg novega, produktivnega zaposlovanja, kar bomo morali dosledno uskladiti z razmerji iz resolucije in upoštevati razpoložljive vire za pridobivanje novih nujno potrebnih sodelavcev. Na osnovi tega bo treba v naših planih bistveno znižati predvideno število nezaposlenih, pri tem pa zagotovili predvsem zaposlovanje proizvodnih delavcev, manjkajoče delavce v nekaterih strokovnih službah pa nadomeščati s prilaganjem in izboljšanjem organizacije dela.

V plane bomo morali vgraditi tudi načelo, da mora željenemu porastu OD v primerjavi s preteklim letom slediti za 25% hitrejša rast dohodka in hitrejša rast čistega dohodka. **Velikost sredstev za skupno porabo bomo morali omejiti na 15%, glede na sredstva, ki jih bomo v ta namen izdvojili po zaključnem računu 1979, čeprav imamo na tem področju velike cilje.**

V strukturo dohodka, ki ga načrtujemo za leto 1980, moramo vgraditi obseg sredstev za prispevke internih skupnosti in družbenopolitičnih skupnosti v takih velikostih, kot to predvideva resolucija. To so nižje vrednosti, kot smo jih planirali, ko smo izhajali iz že predvidenih prispevnih stopenj na osnovi sporazumov in izkušenj iz preteklega leta. Bilo bi normalno pričakovati, da dobimo od SIS in drugih dejavnikov konkretne podatke o novih prispevnih stopnjah, ki bodo odražali stabilizacijske umeritve, vendar bi v tem primeru gotovo morali čakati predolgo, saj bodo izračuni in analize ter usklajevanja zahtevala precej časa.

V naših planih bomo morali posebno skrbno proučiti tisti del, v katerem obravnavamo stroške poslovanja, in zavestno predvideti ukrepe za čim nižje poslovne stroške. V tem delu plana se morajo odražati ukrepi varčevanja na področju materialnih stroškov

kot posledica boljšega izkoriščanja materiala, boljšega gospodarjenja z materialom v nalogah itd. V tem delu plana naj se odražajo tudi ukrepi za boljše izkoriščanje energije in na ta način zniževanje poslovnih stroškov. Posebno bo treba proučiti režijske stroške v tem okviru pa stroške transporta, PTT stroške, stroške vseh vrst vzdrževanja, obseg stroškov za službena potovanja, stroške obresti za kredite, nadomestila za izostanke z dela itd., ter tako prispevati k bolj ekonomičnemu poslovanju.

Tudi obseg količinske proizvodnje, izkoriščanje proizvodnih zmogljivosti in delovnega časa bo potrebno opredeliti tako, da bo vsaki naši temeljni organizaciji zagotovljen porast produktivnosti v odnosu na preteklo poslovno leto, da bo predvsem porast produktivnosti dela osnova za večji dohodek in njegovo ugodnejšo delitev.

Ponovna proučitev in ustrezne spremembe v planskih postavkah morajo zagotoviti, da plan za leto 1980 postane bolj realen, še pomembnejši cilj tega je ta, da tak realen plan, podrobno analiziran in zavestno opredeljen, postane osnovi stabilizacijski program vsakega našega tozda in DO v celoti. Sprotno spremljanje takega plana in ukrepanje za njegovo uresničitev pa mora odražati našo stabilizacijsko naravnost in naš prispevek k skupnim usmeritvam celotne družbe, usmeritvam, ki bodo zagotovile uspešno preseganje težavnih pogojev gospodarjenja v tekočem letu.

Načrtje, ki izvirajo iz gospodarskih usmeritev za leto 1980 in ki morajo dobiti svojo polno konkretizacijo in izraz v sleherni celici naše družbe, so zahtevne, še bolj pa bodo zahtevne pri uresničevanju, da je naš sistem socialističnega samoupravljanja sposoben uspešno in učinkovito obvladati težak dolgoročen proces stabilizacije gospodarstva. Potrebno bo delovati drugače, kot smo navajeni, zavestno se bomo morali odreči nekaterim željam oziroma uresničitev želja in potreb bomo morali zagotoviti s še boljšimi rezultati poslovanja kot doslej. Le na tak način bomo lahko zagotovili nadaljnjo rast realnega osebnega standarda, modernizacijo naše proizvodnje, povišan družbeni standard in druge cilje. Tudi doslej smo prav mi poslovali v zahtevnih pogojih gospodarjenja in izpričali svoje sposobnosti. Verjamemo, da je sedaj nastopil čas, ko bodo zahtevni pogoji dela veljali za vse v naši družbi.

Z. V.

Glasilo delovne organizacije Titovi zavodi Litostroj izhaja mesečno (s posebnimi prilogami) v nakladi 5800 izvodov. — Ureja ga uredniški odbor v sestavi: Stanislav Brađeško, dipl. inž., Milan Vidmar, Janez Oprešnik, Vukoslav Živkovič, Hrabroslav Premelč, Janez Stražišar, dipl. inž., Milan Jurjavčič, inž. in uredniki: odgovorni urednik Karel Gornik, urednik Marjana Habicht, tehnični urednik Estera Lampič, lektorira prof. Vesna Tomč-Lamut.

Telefon uredništva 556-021 (n. c.) interna 202, 246 — Poštna plačana v gotovini — Tiska Tiskarna Ljubljana.

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu 421-1/72.

Zasnežena skulptura Dube Sombolac

PRIPRAVE NA VOLITVE

Delavski svet delovne organizacije je na svoji 12. seji 10. januarja 1980 sprejel sklep o razpisu volitev v samoupravne organe, ki bodo 28. februarja istočasno v vsej delovni organizaciji.

S tem v zvezi je potrebno pripraviti in izvršiti kandidacijske postopke za vse organe, ki jih bomo volili na volitvah, obenem pa pripravili možne kandidate za ostale organe in komisije, ki jih ne volimo tajno, vendar pa so ob konstituiranju novih samoupravnih organov potrebni in jih moramo izvoliti za nemoten potek dela teh organov.

1. Priprava in izvedba kandidacijskih postopkov mora steči čim hitreje in usklajeno, če hočemo, da ne bomo zašli v časovno stisko. Upoštevajoč stališča, da morajo izvršni odbori sindikata (kot nosilci postopka kandidiranja) izpeljati vse naloge v sleherni TOZD in DS, se je potrebno odgovorno in zavzeto lotiti aktivnosti, ki se bodo zaključile s kandidacijskimi konferencami.

Kandidate za delegate, ki jih volimo na volitvah, potrjujejo delavci TOZD DS na kandidacijskih konferencah. Vse TOZD in DS imajo že potrjene liste evidentiranih možnih kandidatov.

Tista TOZD ali DS, ki morebiti še ni potrdila liste evidentiranja možnih kandidatov, naj to takoj opravi na prvem zboru delavcev.

Kadrovska komisija OO sindikata skupaj s kadrovske komisijama OO ZK in OO ZSM pripravi predloge možnih kandidatov. Na kandidacijskih konferencah, ki jih skličejo osnovne organizacije sindikata, vsi prisotni obravnavajo predlog, ga dopolnijo ali spremenijo ter z javnim glasovanjem sprejmejo. Ob tem je pomembno, da pri kadrovanju upoštevamo kriterije samoupravne kadrovske politike, ki je opredeljena v dokumentih Zveze sindikatov Slovenije in družbenem dogovoru o uresničevanju kadrovske politike na območju mesta Ljubljane. Kandidacijske konference so lahko po delovnih samoupravnih skupinah ali enotno za TOZD, odvisno od možnosti, stanja in delovnih dolžnosti, najkasneje 15 dni pred volitvami oziroma dnevom glasovanja. Kandidatna lista mora zajemati zastopnost vseh delovnih samoupravnih skupin in vsaki TOZD ali DS s toliko delegati (za delavski svet TOZD in DS), kolikor je opredeljeno v statutih posameznih TOZD in DS.

Osnovna organizacija sindikata sestavi kandidacijsko listo za delegate v delavski svet TOZD in DS. Pri tem je potrebno upoštevati, da sestavimo enotno kandidatno listo, posebej z navedbo kandidatov, za vsako delovno oziroma samoupravno skupino po abecednem redu.

Na kandidacijskih konferencah istočasno izvršimo tudi kandidacijske postopke in predlagamo sestavo kandidatnih list za vse os-

tale organe upravljanja, ki jih je potrebno izvoliti na tajnih volitvah.

Za predlaganje vseh kandidatov se morajo na isti kandidacijski konferenci voditi ločeni postopki za vsak organ posebej.

Osnovna organizacija sindikata pošlje volilni komisiji enotno kandidatno listo najkasneje 10 dni pred volitvami. Volilni komisiji je potrebno predložiti:

- zapisnike iz kandidacijskih konferenc,
- zapisnik iz seje IO sindikata in
- pristanek vsakega kandidata, da sprejme kandidacijo.

Volilna komisija pregleda kandidatno listo in jo objavi najmanj 5 dni pred dnevom volitev.

2. Pri pripravi kandidatov za vse organe, ki jih bomo volili tajno, je potrebno upoštevati dejstvo, da potrebujemo kandidate z liste evidentiranih možnih kandidatov tudi za druge organe in komisije, ki jih je potrebno ob konstituiranju organov samoupravljanja izvoliti, da bodo le-ti lahko normalno delovali.

Na tajnih volitvah bomo volili:

- delegate v delavski svet TOZD in DS,
- delegate v delavski svet delovne organizacije,
- delegate v delavski svet SOZD ZPS,
- delegate v disciplinsko komisijo,
- delegate v samoupravno delavsko kontrolo TOZD in DS, delovne organizacije Litostroj in sestavljene organizacije ZPS,
- delegate v organ notranje arbitraže (nadomestne volitve),
- delegate v svet Izobraževalnega centra Litostroj,
- delegate v svet uporabnikov TOZD IRRP.

Za nemoteno delo samoupravnih organov potrebujemo še:

1. Delegate za upravni odbor delovne organizacije Litostroj.
2. Delegate za komisije delavskega sveta delovne organizacije Litostroj:

- komisijo za štipendiranje,
- komisijo za stanovanjska vprašanja,
- komisijo za inovacije in realizacijo poslovanja,
- komisijo za pohvale in odlikovanje,
- komisijo za LO in DS,
- 3. Delegate za skupni organ.
- 4. Delegate za vse komisije v TOZD in DS, ki so bile že do sedaj formirane.

Pri vseh kandidacijskih postopkih je potrebno upoštevati tudi zamenljivost delegatov, saj v istem samoupravnem organu ne more nihče kandidirati več kot dvakrat zapovrstjo.

M. S.

POSLOVNOST IN GOSPODARNOST — POGOJ NAŠEGA OBSTOJA

Poslovnost je opredeljena z mnogimi prvinami: od skrbno sestavljenega poslovnega pisma pa tja do vpljudnega sprejema kupca, od hitrega reagiranja na kupčeve želje in pozornosti od njega pa tja do zadovoljive realizacije naročila. Naročilo pa bo zadovoljivo realizirano le takrat, kadar bomo v celoti izpolnili vse pogodbene obveznosti, ki jih naročilo vsebuje. Glavni in bistveni elementi prodajne pogodbe pa so predvsem cena, količina, kakovost in dobavni rok. Toda pustimo tokrat cene; o njih je toliko, da sta kupec kot prodajalec lahko zadovoljna ali pa nezadovoljna, ali pa samo eden od njiju. Ta občutek je običajno kratkotrajen in hitro mine. Tudi količina in kakovost sta redkokdaj sporni. Kaj pa dobavni rok? Dobavni rok je običajno tisti pogoj v prodajni pogodbi, ki ga je najtežje izpolniti. Seveda mislimo pri tem na individualne proizvode po naročilu. Za zamude so sicer predvidene pogodbene kazni, toda praviloma pogodbena kazni nikoli ne povrne škode, ki jo s kasnitvijo povzročimo kupcu. Veliko škod pa povzročimo tudi sami sebi, saj v nekaterih primerih lahko kupec celo odstopi od pogodbe, pa tudi pogodbene kazni niso majhne. Največja škoda pa je izgubljanje poslovnega ugleda in očiščevanje poslovnosti. Te splošne ugotovitve veljajo za ves poslovni svet in tako tudi za nas.

Za Litostroj lahko trdimo, da je tem težavam in nevarnostim še bolj izpostavljen, deloma zaradi raznoliškega proizvodnega programa, v zadnjem času pa so svoj delež dodali tudi pogoji gospodarjenja pri nas in v svetu.

Toda medtem ko ugotavljamo, da se dokaj uspešno spoprijemamo s temi težavami in prenekatere tudi uspešno premagujemo, pa ne moremo trditi, da smo povsod uspešni in da nikdar ne zamujamo z realizacijo naročil.

Naš cilj je realizirati vsa naročila v pogodbenih dobavnih rokih!

Ali je to sploh mogoče? Vsekakor (Ali se vsaj zelo približamo tako zastavljenemu cilju?)

Morda bi omenili nekatere čeri, ob katere zadevamo pri realizaciji individualnih proizvodov po naročilu.

Ze ob sprejemanju naročil se lahko najdemo v dveh različnih

Znano je, da ima Litostroj dokaj raznolik proizvodni program: vodne turbine in črpalke raznih vrst, žerjave in ostalo industrijsko opremo, dieselske motorje, preoblikovalne stroje, talna transportna sredstva, specialne odlitke — vse to so proizvodi, ki jih proizvajamo posamično. Teh proizvodov tudi ne prodajamo iz zalog, saj je njihova kasnejša uporaba točno določena šele ob podpisu pogodbe. Šele takrat pričnemo obravnavati naročila od projektantskih in konstruktorskih del, preko celotnega proizvodnega procesa tja do montažnih del in odprave proizvoda. Zato se v primeru, da moramo vsa naročila realizirati v pogodbeno določenih dobavnih rokih, najdemo pred problemom, ki ni tako enostavno rešljiv, predvsem še, če se hočemo obnašati poslovno in hkrati gospodarno proizvajati. To pa moramo, kajti poslovnost in gospodarnost sta velebnika današnjega časa.

stanjih: ali je na tržišču veliko ali majhno povpraševanje po naših proizvodih. Obe stanji odločujoče vplivata na prodajne pogoje in dokaj težko je novo naročilo matematično natančno rokovno oziroma glede prostih zmogljivosti uskladiti z že obstoječimi naročili. To mnogi organizatorji predlagajo kot edino rešitev, ki kasneje prepreči zamudo realizacije naročila.

Takšno previdno sprejemanje naročil bi nas kaj kmalu pripeljalo iz stanja velikega povpraševanja po naših proizvodih v stanje majhnega povpraševanja. O nas bi kupci govorili, da proizvajamo le od primera do primera. Pa tudi sami bi bili kaj kmalu razočarani nad našim izračunom zmogljivosti. Dotok naročil bi začel upadati, prav tako bi se izkoriščenost zelo poslabšala. Pri proizvodnji individualnih proizvodov se namreč srečujemo s pojmom ozkega grla.

To je primer, ko so razpoložljive zmogljivosti manjše od potrebnih. Ta pojav pa ni statične narave, niti prostorsko in časovno opredeljen, temveč dokaj dinamičen sprehajalec v proizvodnem procesu. Pa tudi naše zmogljivosti so točno določene s stroji, ljudmi, prostorom in časom, ki so vsak naslednji trenutek v drugačnem medsebojnem odnosu.

V zvezi s sprejemanjem naročil obstajajo še pomembna priporočila o točni evidenci izstavljenih ponudb in opsijskih rokih teh ponudb. Tudi te teorije, predvsem o opsijskih rokih niso kaj prida uporabne za nas. Lahko se namreč zgodi, da čakamo na naročilo, ki ga kasneje ne dobimo, za-

radi njega pa smo odklonili drugo naročilo.

Najboljša rešitev so izkušnje, ki jih moramo izoblikovati v enostaven in dogovorjen sistem. Če hočemo odgovoriti na vprašanje »Koliko naročil lahko sprejmemo, da bomo zagotovili njihovo rokovno realizacijo?« lahko odgovorimo, da najmanj toliko, kolikor smo jih v preteklosti že realizirali. Seveda mora posamezno naročilo ustrezati izkustvenemu izdelovalnemu času, vsa naročila pa morajo biti časovno tako razporejena, da njihova količina ustreza količinski propustnosti podjetja, izraženi s tonami na leto ali tonami na mesec.

Vse do sedaj smo govorili o tako imenovanem konjunkturnem stanju, to je o stanju velikega povpraševanja na tržišču po naših proizvodih. Povsem drugače pa se moramo obnašati v stanju majhnega povpraševanja ali v prizadevanjih za izvoz naših izdelkov. Takrat lahko marsikatero domačo teorijo odmislimo. Če se ne znamo poslovno in tržno obnašati, dobi naročilo tisti, ki je boljši od nas!

Trenutna založenost Litostroja z naročili je zadovoljiva. Morda je, gledano dolgoročno, premalo izvoznih naročil, predvsem na konvertibilna tržišča. Zato ne bo odveč še nekaj besed o obravnavanju naročil, torej o našem ob-

našanju potem, ko so naročila že v hiši.

Prav gotovo nas k podpisu pogodbe nihče ne prisili. Vsaka pogodba je izraz volje dveh strank — prodajalca in kupca. Prodajalec želi ustvariti prihodek, kupec pa dobiti za dogovorjeno ceno kvaliteten proizvod v dogovorjenem roku. Vsako dejanje, ki je usmerjeno proti kateremukoli elementu iz pogodbe, se razume kot neposlovno dejanje, za kar so v pogodbi predvidene pogodbene kazni. Omenili smo že, da pogodbeni kazni nikdar ne nadoknadi škode, ki je povzročena npr. s kasnitvijo. Običajno je naš del opreme le del večjega objekta, ki logično nekompleten ne more de-

30
SAMOU PRAVLJANJA
20
ČASOPISA LITOSTROJ

lovati in vračati investirana sredstva. Vse to je dokazano. Toda ali so tudi vsa naša ukrepanja usmerjena k temu, da bi vsa obstoječa naročila realizirali brez zamud? Dejstvo je, da si mnogo prizadevamo za to, predvsem proti koncu, ko se dobavni rok že izteka. Mnogokrat pa poskušamo že nastalo zamudo čim bolj skrajšati. V takih primerih dosegamo neverjetno dobre rezultate. Vedno znova pa se tudi jezimo in sprašujemo, zakaj je to potrebno. To ni sistematično in organizirano delo, to je gašenje!

Zakaj ne poprimemo že od vsega začetka? Tudi za obravnavo individualnih naročil obstaja mnogo različnih mnenj. Nekaj jih izhaja iz naših temeljnih organizacij, druga so posledica naše organiziranosti ali zagovarjanja samo nekega proizvoda. Mnogo konceptov prinesejo s seboj naši delavci iz raznih šol in tečajev. Vse to udari na dan takrat, ko iščemo novo, boljše rešitev za sistem obnove naročil. Težko je trditi, kdo ima prav oziroma katera rešitev je najboljša. Vedeti moramo namreč, da v Litostroju večino naročil predstavlja tako imenovani skupni proizvod, pri proizvodnji katerega sodeluje več temeljnih organizacij v različnem obsegu. Zato moramo omeniti, da dobra poslovna politika temeljne organizacije ni vedno najboljša za poslovno politiko skupnega proizvoda. (Primerjajmo v tej zvezi posamično delo z združenim delom.)

Prav tako je v zvezi z našim proizvodnim programom nespremenjena politika enega proizvoda. Če niso vsi proizvodi »enakovrtni«, potem nezaželenega raje izključimo iz proizvodnega programa.

Vse navedene kritične pripombe so morda bolj kritične, kot je potrebno z ozirom na dejansko stanje. Vseeno pa naj služijo kot izziv, da se čimprej dokopljemo do enostavnega in dogovorjenega koncepta obravnave individualnih naročil.

V. N.

ODOBREN KREDIT LJUBLJANSKE BANKE ZA GRADNJO FIESE IN TELOVADNICE

V FIESI BOMO GRADILI

V ponedeljek 14. januarja je zasedala skupščina stanovanjske banke Ljubljanske banke in med drugim sprejela tudi plan kreditiranja objektov družbenega standarda za leto 1980.

Ze v preteklem letu je prav ta banka odobrila kredit za izgradnjo počitniškega doma v Fiesi, ki ga pa nismo mogli koristiti zaradi neurejene dokumentacije in naših notranjih aktov. Prošnji TOZD ZSE, naj se kredit prenese v leto 1980 ter odobri dodatni kredit še za izgradnjo telovadnice pri IC, je banka ugodila.

Tako imamo danes urejene tudi kreditne pogoje, saj nam je banka zagotovila 2,3 milijarde starih dinarjev za gradnjo počitniškega doma v Fiesi ter 1,5 milijarde za gradnjo telovadnice.

Kako je z gradbeno dokumentacijo?

Dokumentacija za počitniški dom Fiesa bo januarja. Čeprav je bil rok za izdelavo dokumentacije decembra 1979, je zamuda opravičena. Delno se je spremenil idejni projekt zaradi infra strukture, ki je bila po zazidašnem načrtu občine drugačna.

Cesta bo speljana sedaj z vrha navzdol in ne kot je bilo prvotno predvideno od SAP navzgor do spodnjih prostorov doma. Tako sta sedaj v spremenjenem na-

črtu restavracija in dovoz do nje v gornjem nadstropju, kjer bo tudi klubska soba, jedilnica in terasa. To pa ima tudi prednosti, saj tako v sobe ne bo prihajal duh po hrani, imeli pa bomo tudi lepši razgled iz restavracije na morje.

In kako je s soglasji?

Razen dovoljenja SKIS občine Piran smo pridobili vsa soglasja. Skupščina občine Piran je pred dvema letoma sprejela sklep o prepovedi vsake gradnje na območju Fiese. Ta sklep je še v veljavi in ga ne bodo preklicali vse do sprejetja zazidašnega načrta Fiese. Zazidašni načrt izdeluje Invest biro iz Kopra, ki izdeluje tudi naše načrte, ter je pripravljen za razpravo. Ta razprava pa bo

trajala nekoliko dalj, kot mi potrebujemo za pričetek gradnje.

Glede na to, da se naš projekt vključuje v predvideni predlog, smo zaprosili skupščino občine Piran, da izvzame našo gradnjo iz prepovedi odloka občine. Pričakujemo, da bodo to obravnavali na prvem zasedanju skupščine in seveda upamo na ugodno rešitev, ki so nam jo že obljubili.

In kako smo sprejeli samoupravnih sporazum v Litostroju?

Razen tozdvov PZO, OB in DS PFSR so vsi zbori samoupravnih sporazum potrdili, nekateri tudi z delno pripombo, naj se zaradi najnovejših omejevalnih ukrepov uredijo najprej finančne zadeve.

Sedaj pričakujemo sklepe zborov omenjenih tozdvov in DS PFSR in nato še ugotovitvenega sklepa DSP. Ta naj bi poig ugotovitvenega sklepa imenoval še z zakonom predvideno investicijsko komisijo, ki jo bo predlagal TOZD ZSE za Fieso in TOZD IC za telovadnico.

In kdaj naj bi zasadili prve lopate?

Vse je odvisno od nas. Ureditvev notranjih formalnosti ter formalnosti z banko lahko traja največ mesec dni.

Drugič pa še o tem, kako potekajo priprave za gradnjo telovadnice.

M. Vidmar

Naš 12,5-tonski viličar pri delu v koprski luki. Viličar ima napravo za prečni pomik in prijemalo za prazne kontejnerje. Prijemalo je izdelal Metil z Reke (Foto: J. Jereb)

Dogovori za odločne akcije

V skladu s sklepom 5. seje centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije je posebna komisija centralnega komiteja pripravila predlog sklepov CK ZKS o nalogah komunistov pri uveljavljanju in nadaljnjem razvijanju političnega sistema socialističnega samoupravljanja, o nadaljnjem razvijanju demokratizacije odnosov ter kolektivne odgovornosti ter dela, v skladu s tem pa tudi o organiziranosti občinskih konferenc ZKS.

Sledila je poglobljena razprava vseh osnovnih organizacij, ki je bila združena tudi z vsebino volilno programskih konferenc, obravnava pa je stekla tudi na 17. in 18. seji občinske konferenc ZKS Ljubljana-Siška, ki sta bili v mesecu novembru.

Konkretne družbenoekonomske razmere ter številni razvojni in drugi problemi znova dokazujejo, da niti poskusi centralistično etatističnega urejanja niti tehnokratsko liberalistično pristopanje ne vodi k reševanju družbenoekonomskih problemov, ne krepi vloge pravic in odgovornosti delavcev in občanov v procesu družbenega odločanja, pa tudi ne socialne varnosti naše družbe in njenega delavskega razreda. Torej se problemi jasno odražajo tudi v političnem sistemu, predvsem pri uresničevanju politične oblasti delavcev in občanov.

Izhajajoč iz te ugotovitve je Zveza komunistov med najbolj poklicanimi za to, da pravočasno in odločno preverja dosežke s področja izgradnje političnega sistema, se sooči s problemi in predvsem z vzroki za prepočasno uresničevanje in razvijanje demokratične narave političnega sistema in jih v konkretni družbeni praksi in sredini preprečuje.

Razpave, ki so v zadnjem obdobju močno povečale aktivnost in izpostavile ključne idejnopolitične probleme, so v okviru osnovnih organizacij ZKS v Litostroju tako kakor v občini povečale aktivnost in akcije za odpravo nekaterih slabosti. Široko zastavljena aktivnost je dobila odsev v delovanju vseh vodstev družbenopolitičnih organizacij. Izdelana je vrsta ocen, analiz in poročil, katerih cilj je, da predvsem na osnovi ugotovljenih slabosti usmerjamo akcijo v nadaljnje poglobljanje socialistične samoupravne demokracije. Glede na sprejeta izhodišča, ocene, programe osnovnih organizacij in poglobljene razprave na zadnji seji občinske konferenc ZKS je bil sprejet akcijski program in izhodišča za delo vseh subjektivnih sil.

Ob tem, da je potrebno dosledno uresničevati načelo demokratičnega centralizma, so sedanje naloge, sprejete na sejah OOK in OK ZKS predvsem te:

1. Zveza komunistov kot vodilna subjektivna sila bo skupaj z ostalimi organiziranimi silami v demokratičnem dialogu utrjevala ekonomsko in politično oblast delavskega razreda z vključitvijo vseh komunistov pri izvajanju samoupravnih družbenih odločitev. Predvsem utrjevanje in čim boljši rezultat ter kazalci gospodarjenja, nadaljnje poglobljanje in razvijanje dohodkovnih odnosov, samoupravno sporazumevanje na vseh področjih združevanja dela in sredstev mora biti glavna naloga in vsakdanja praksa.

Vse probleme, ki se pojavljajo v sredinah, moramo obravnavati in razreševati znotraj družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih organov, delegatskih skupščin ter v delegacijah. V sleherni sredini je potrebno razvijati posebne demokratične metode delovanja. Delo mora biti široko odprto, izražanje interesov in stališč se mora prenesti do slehernega delavca v samoupravni delovni skupini. Akcijsko povezovanje komunistov med osnovnimi organizacijami mora biti bolj prisotno, če se želimo s široko razpravo in oceno stanja dogovoriti za enotno akcijo, ki mora nujno slediti.

Akcijsko povezovanje mora biti stalna oblika dela, kajti demokratizacija odnosov mora temeljiti na dogovarjanju in poenotenju stališč ter v končni fazi na uveljavljanju v sleherni sredini.

2. Vse omenjene naloge v družbeni praksi še niso izvršene in cilji niso doseženi, zato je nujno, da odločno delujemo v tej smeri, da izkoristimo vse ustvarjalne možnosti, ki jih omogoča politični sistem. Izhodišče za akcijo pa mora izhajati predvsem iz tega, da se dosledno izvaja aktivnost v procesu samoupravnega in delegatskega odločanja, okrepi vpliv osnovnih organizacij, predvsem v vsebini dela, zagotovi kolektivno delo in odgovornost in razvija demokratičen dialog.

3. Volilne programske konference osnovnih organizacij v Litostroju so problematiko v vseh sredinah dokaj celovito ocenile in sprejele programe dela za odpravo slabosti. Izpostavljeni so bili neki pereči problemi, predvsem pri odnosih dohodkovne povezanosti, izpolnjevanju planskih dogovorov posameznih TOZD na skupnem proizvodu, izpostavljeni je bilo reševanje nekaterih problemov, ki so se pojavljali v teku celega leta. Obravnavali smo svobodno menjavo v odnosu TOZD do skupnih služb, nadaljnji razvoj in delitev dela v sklopu slovenske strojegradnje, poudarili pa smo tudi nekatere krepitve TOZD, ki vodijo že v novo stopnjo organiziranosti in kar pred vse komuniste v Litostroju postavlja razmišljanja o nadaljnjem razvoju obstoječega stanja.

Tudi programi dela, ki izhajajo na podlagi ocen v posameznih sredinah, so kratki, jasni, akcijski, in pred celotno članstvo nalagajo veliko novih nalog. Sekretariati so močno spremenjeni, predvsem pa preveva v vseh sredinah mlada struktura vodstev. Že dolgo ni bilo v osnovnih organizacijah ZKS v Litostroju toliko mladih sekretarjev, kot jih je bilo sedaj izvoljenih. Podatek, da so se vsi sekretarji v Litostroju zamenjali, govori, da smo dosledno prestopili k samoupravnim

kadrovske politiki, ki je za Zvezo komunistov še posebej pomembna. Vse to kaže na to, da smo ravnali zelo odgovorno in v skladu s Titovo mislijo o večji zamenljivosti na vodilnih funkcijah. Tudi pristop pri izbiri kadrov je bil skoraj v vseh osnovnih organizacijah pravočasen in celovit, tako da so bile odločitve na sejah zgolj formalnost.

Vse to kaže, da smo upoštevali vse principe in dogovore pri oblikovanju novih vodstev ter da je potrebno s tako usmerjeno kadrovske politiko na razrednih principih odločno nadaljevati tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah. V začetku bo najbrž še nekaj težav, saj smo zadnje dve leti preveč zanemarjali to področje, kar se bo jasno odražalo v sedanjem in prihodnjem delu. Še druga pomembna ugotovitev je jasna, da že nekajletno usmerjeno idejnopolitično usposabljanje odpira nove možnosti selekcije in usmerjanje kadrov, saj imamo vsako leto v najvišjih stopnjah izobraževanja vsaj dvajset komunistov. Skoraj v vseh osnovnih organizacijah imamo dva člana, ki sta opravila celovit sistem usposabljanja, ob tem pa še celo vrsto drugih, ki so opravili osnovne seminarje. Prav zato letos ni bilo problemov pri izbiri sekretarjev, namestnikov in sekretariatov. Vendar pa moramo glede na veliko zamenjavo članov v sekretariatih kot prvo nalogo v tem mandatnem obdobju takoj začeti celovit sistem idejnopolitičnega izobraževanja, ga dopolniti z aktualno problematiko, nalogami in cilji, ki naj bi jih dosegli v tem obdobju. Novim sekretariatom moramo dati vso osnovo, da se čim hitreje vključijo v delo in izvrševanje sprejetih sklepov. To pa je zagotovilo, da bo Zveza komunistov trdno obvladovala situacijo in se takoj spopadla s problemi, če bo to potrebno, saj je mladost in usposobljenost vseh sekretarjev že dovolj velika, da lahko skupaj ob enotnem delovanju za skupne cilje napravimo nov korak v razvoju družbenoekonomskih in političnih odnosov.

M. Sigulin

PREDSTAVITEV NOVIH SEKRETARJEV OO ZK

Glede na to, da se je zamenjalo vodstvo osnovnih organizacij Zveze komunistov, vam želimo predstaviti nove sekretarje. Zaradi pomanjkanja prostora jih danes predstavljamo le neka, z ostalimi pa se bomo seznanili v naslednji številki.

Novi sekretarji so odgovorili na naslednja tri osnovna vprašanja:

● Koliko časa in kje delajo v Litostroju in katere funkcije so doslej že opravljali?

● Kakšna je bila dosedanja programska usmeritev njihove osnovne organizacije in kakšna bo bodoča?

● Kako nameravajo v čim večji meri aktivirati članstvo in ali nameravajo uvesti kaj sprememb v delu osnovne organizacije?

Ivo Jarc — DS SSP

V Litostroju sem se zaposlil leta 1959 po končanem šolanju v Izobraževalnem centru Litostroj. Prvih dvanajst let sem delal kot strugar v mehanski obdelavi, po končanem študiju ob delu na višji šoli za socialno delo pa sem bil premeščen v kadrovske sektor, kjer delam še danes. Sedaj opravljam delo vodje oddelka na področju kadrovanja.

Poleg svojega rednega dela sem delal v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah — v zadnjem letu predvsem v sindikatu. Zadnje mandatno obdobje sem bil predsednik IO OOS delovne skupnosti skupnih služb skupnega pomena. Na letni konferenci OO ZK naše delovne skupnosti pa sem bil izvoljen za sekretarja osnovne organizacije ZK.

Mislím, da je bila sama programska usmeritev v preteklem obdobju dobra, vendar programa nismo uresničili tako, kot smo načrtovali. Vzrokov za to je verjetno več. Po mojem mnenju je eden ta, da v osnovni organizaciji, ki šteje 50 članov, komunisti nismo bili dovolj aktivni niti v osnovni organizaciji sami niti tam, kjer bi kot komunisti morali de-

lovati — to je na delovnih mestih, v samoupravnih organih in drugih družbenopolitičnih organizacijah. Na ta vzrok neaktivnosti pa seveda lahko vplivamo vsi. Delo osnovne organizacije bo potekalo tudi v prihodnje tako kot sedaj, s tem, da bomo skušali vse član organizirati tako, da bodo bolj aktivno delali — nekateri v sekretariatu, drugi v komisijah, vsi skupaj pa povsod tam, kjer opravljajo svoje delo ter v samoupravnih organih in ostalih družbenopolitičnih organizacijah.

Pred nami so zahtevne in odgovorne naloge. Vsak dan beremo in poslušamo, da moramo v letošnjem letu doseči družbenoekonomsko stabilizacijo. Zunanje politični dogodki iz dneva v dan zaostrejo položaj in ogrožajo mir v svetu. Zato je naloga vseh komunistov, da delujemo v tej smeri, da uredimo naš družbenoekonomski položaj, da delamo v skladu z našo zunanje politično usmeritvijo. V sami delovni skupnosti in delovni organizaciji pa moramo stalno delovati tako, da bo naše delo teklo normalno, tako kot smo si ga zastavili, ne pa da z lažnostjo preko leta in z izrednimi ukrepi na koncu lovimo zamujeno.

Ob začetku svojega mandata pričakujem konstruktivno sodelovanje vseh komunistov v delovni skupnosti, saj le na ta način lahko dosežemo naše skupne cilje.

Ivan Brajak — TOZD IVET

Kot strojni ključavničar sem se v Litostroju zaposlil leta 1958, član Zveze komunistov pa sem od leta 1960. Do sedaj sem opravljal funkcije predsednika ZSMS v TOZD IVET, predsednika IO OOS, predsednika kadrovske komisije pri OO ZK in IO OOS, bil sem odbornik občinske skupščine Ljubljana-Siška, večkrat pa tudi član delavskih svetov ter član raznih komisij pri samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah v svoji temeljni organizaciji.

Doslej smo v okviru programske usmeritve skrbeli za planiranje in pridobivanje kadrov za delo v družbenopolitičnih organizacijah in samoupravnih organih v tozdu in na nivoju delovne organizacije, skrbeli smo za izobraževanje kadrov, sodelovali smo pri izdelavi naših delovnih načrtov in pri pripravi samoupravnih aktov ter se vključevali v delo ostalih družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih organov. Glede na socialno strukturo članstva smo korenito spreminjali odnose in uspeli močno izboljšati politični položaj.

V prihodnje bomo vse svoje delo usmerili v pravilno kadrovske politiko, v programsko izobraževanje in izpolnjevanje programa dela osnovne organizacije, v katerem smo si načrtali naslednje naloge:

— uveljavljanje dohodkovnih odnosov in svobodne menjave dela,

— delovanje na področju ljudskega odpora in družbene samozastite,

— prizadevanje za čim boljše uveljavljanje delegatskih odnosov,

— spremljanje in uresničevanje resolucij v stanovanjskem gospodarstvu,

— spremljanje smernic temeljnega plana družbenega raz-

voja od leta 1981—1985 ter za leto 1980,

— spremljanje planskih nalog TOZD IVET za leto 1980,

— spremljanje produktivnosti dela v našem tozdu in celji tovarni,

— ugotavljanje uveljavljanja samoupravnih splošnih aktov v tozdu in v delovni organizaciji

Seveda želimo ob tem doseči tudi boljše aktivnost članstva, to pa bomo dosegli s konkretnimi nalogami za vsakega posameznega člana.

Vključevali bomo tudi člane, ki ne delujejo v komisijah in tiste, ki nimajo konkretnih zadolžitev. Menim, da v naših vrstah ne sme biti neaktivnih članov, zato bomo morali pregledati aktivnosti posameznikov. V bodoče bo potrebno tudi aktivnejše sodelovanje med nami in mladinsko organizacijo, saj je tu mlad kader, ki bo v prihodnosti delal na samoupravnem in družbenopolitičnem področju ter ohranjal enotnost naše socialistične samoupravne družbe.

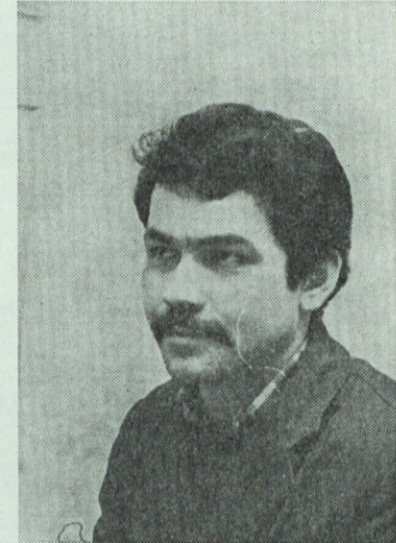
Ob teh nalogah pa bo naša stalna skrb še spremljanje tekočih dogajanj v tozdu in delovni organizaciji ter na nivoju občine, republike in države in spremljanje ter obravnavanje perečih mednarodnih problemov. Obravnavati in reševati pa bomo morali še tekočo problematiko, sklepe družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih organov ter delati po smernicah občinske konference in centralnega komiteja Zveze sindikatov ter centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije.

Nikola Pongrac — TOZD OB

Že sedem let opravljam dela in naloge tehnologa za površinsko zaščito v TOZD Obdelava, v Litostroju pa sem že od leta 1965, ko sem se vpisal v prvi letnik našega izobraževalnega centra in se izučil za strugarja. Najprej sem delal kot pehalec zob, vmes pa sem končal še srednjo tehniško šolo in delam od leta 1972 v tehnološkem oddelku, kjer sem do danes opravljal že različne delovne naloge.

Družbenopolitično sem bil najbolj aktiven v mladinski organizaciji, kjer sem opravljal funkcijo sekretarja osnovne organizacije ZSMS v TOZD OB ter sekretarja ZSMS pri koordinacijskem svetu ZSMS Litostroj. Bil sem tudi predsednik kadrovske komisije pri IO OOS, ob tem pa še član raznih komisij.

Delo OO ZK je bilo do sedaj in bo tudi v bodoče usmerjeno k uveljavljanju vloge komunistov na samoupravnem, idejnopolitičnem in gospodarskem področju. Mislím, da nas v prihodnosti čaka veliko dela predvsem na gospodarskem področju. Zavzemali se bomo, da bo gospodarska politika tozda v skladu s politiko in načeli za stabilizacijo, za boljše iz-

koriščenje delovnega časa, dviganje delovne sterilnosti in izboljšanje medsebojnih odnosov v tozdu kot tudi med tozdi. Seveda pa ne smemo zanemariti dela na samoupravnem in družbenopolitičnem področju.

Program dela, ki smo si ga zastavili v naslednjem mandatnem obdobju, nameravamo realizirati predvsem z delom v komisijah. Tako naj bi se aktivno v delo os-

(Nadaljevanje na 5. strani)

O lanskoletnem delu tozda Nabave

Temeljna organizacija Nabava je v letu 1979 poslovala v izredno težkih pogojih, ki so bili odraz negativnih tendenc v našem gospodarstvu in ukrepov za njihovo odpravo.

● Letošnjo dinamiko rasti proizvodnje v naši državi spremlja zmaterialom nezadostna in ne-kvalitetna preskrba s ključnimi reprodukcijskimi materiali in gotovimi izdelki na jugoslovanskem tržišču.

Na področju gospodarski odnosov s tujino se kažejo problemi, izraženi v visokem deficitu plačilne bilance, ki so bili zaviralni dejavnik pri uvozu reprodukcijskega materiala in gotovih izdelkov.

● Še vedno je prisotno dokaj visoko neskladje med rastjo dohodka in vseh oblik porabe.

● Stopnja inflacije je zelo visoka, saj se približuje tisti iz leta 1974, in znaša 25 odstotkov.

Statistični globalni rezultati s stališča celotne gospodarske dejavnosti in rasti industrijske proizvodnje so bili v letu 1979 nadpovprečni.

(Nadaljevanje s 4. strani)

novne organizacije vključilo večje število članov Zveze komunistov. S tem, da dajemo posebno težo delu v komisijah, kjer je vsak predsednik komisije član sekretariata, pa se želimo približati ideji o kolektivnem vodenju.

Kljub temu, da se je industrijska proizvodnja povečala za 8 odstotkov in da je industrija črne metalurgije izvozila za 3 odstotke manj kot v letu 1978, se je čutilo pomanjkanje teh izdelkov na slovenskem in jugoslovanskem tržišču. Jugoslovanski proizvajalci premajhno ponudbo pogosto opravičujejo z neugodnimi razmerami v svetovni trgovini. Nekaterih ključnih izdelkov je na našem tržišču zmanjkalo tudi zato, ker jih domača industrija ni izdelala do- sti in se pri tem izgovarja, da se jih za take nizke cene ne izplača delati.

Glavni vzrok za nezadostno ponudbo ne moremo iskati samo v neugodnih razmerjih na svetovnem trgu in preniknih cenah, ampak moramo iskati vzroke tudi v slabi organiziranosti jugoslovanskega tržišča, nezadostni izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti in premajhni proizvodnji.

Ukrepi na področju zunanjetrgovinske menjave (vezana fizičnega uvoza z izvozom, ukrepi v zvezi z zmanjševanjem uvoza, devizne pravice itd.) so restriktivno vplivali tudi na proizvodnjo domačih surovin, reprodukcijskega materiala in gotovih izdelkov. Zaradi pomanjkanja uvoženih, občasno predragih surovin in gotovih izdelkov pa domači proizvajalci niso mogli izpolniti svojih pogodbenih obveznosti. V zadnjem času zahtevajo nekateri domači proizvajalci (ki potrebujejo uvožen material) odstop deviznih pravic do kupcev. Ta nepričakovana zahteva posameznih proizvajalcev zmanjšuje naše že tako občasno premajhne devizne pravice.

UVOZ

V letu 1979 je naše gospodarstvo ustvarilo 2 milijardi dolarjev plačilnega primanjkljaja. Za boljše uresničevanje devizne in plačilne bilance so bili v avgustu sprejeti radikalni ukrepi za zaviranje uvoza, oziroma za dosledno pokrivanje uvoza z ustreznim izvozom.

Z realizacijo uvoza smo lahko samo delno zadovoljni. Vse prepogoste so spremembe in ukrepi za zmanjšanje uvoza:

- vezava fizičnega uvoza z izvozom,
- devizne pravice,
- spremembe uvoznih režimov,
- prepozno dodeljeni kontingenti,
- prepočasno in neučinkovito dogovarjanje itd.

Vse to vnaša negotovost v naše zunanjetrgovinsko poslovanje in zato smo plan za leto 1979 ustvarili samo 90-odstotno.

Da bi pridobili nujno potrebne devize za nakup reprodukcijskega materiala v tujini, ali da bi pridobili pravico do fizičnega uvoza, je morala delovna organizacija ustvariti 180 milijonov din fizičnega izvoza na konvertibilna področja. Zmanjševanje uvoza in nadomeščanje drugih uvoženih surovin s cenejšimi domačimi se prepočasi uresničuje.

KOOPERACIJA

Zaradi pomanjkanja zmogljivosti v TOZD PZO smo v letu 1979 izdelali v kooperaciji 1.516 ton zvarjenec in presegli plan za 8 odst. Kljub presegu plana ne moremo biti zadovoljni z dobavo in kvaliteto zvarjenec. Zaradi neuskladenosti med ponudbo in povpraševanjem oziroma zaradi slabše preskrbe z osnovnim reprodukcijskim materialom nam naši kooperanti niso uspehi v celoti rokovo izpolniti prevzetih obveznosti.

Trenutno se na slovenskem in jugoslovanskem tržišču čuti pomanjkanje kvalitetnih kooperantov, ki bi lahko pravočasno in kvalitetno preskrbeli dobavo potrebnih izdelkov. Za večino kooperantov mora temeljna organizacija Nabava preskrbeti potreben reprodukcijski material iz slovenskih ali drugih jugoslovanskih železarn. Dogovorjene potrebne količine z ostalimi jugoslovanskimi železarnami se ne realizirajo v celoti, problemi pri uvozu pa dodatno ovirajo realizacijo planov proizvodnje zvarjenec.

Cevni mlini za keramično industrijo

Industrija, ki predeluje mineralne surovine v zahtevnejše izdelke, je do nedavna uporabljala skoraj samo uvozno strojno opremo. Težnja po uvozu opreme je še vedno prisotna, zato se proizvajalci pri vsaki zahtevnejši ponudbi srečujemo z močno mednarodno konkurenco. Da pa je v procesni tehniki kljub temu vse več domače opreme, je vsekakor tudi zasluga Litostroja. Štirje mlini za mletje glinene gmote za Keramično industrijo v Libojah to ponovno potrjujejo.

Že pred več kot 160 leti so v Libojah začeli izdelovati keramične izdelke. V preteklem stoletju je okrasna keramika iz Liboj slovela tako doma kot v tujini, številni muzeji po svetu pa še vedno hranijo keramiko iz Liboj.

Žal so visoki stroški za okrasno keramiko tedaj lastnike prisilili, da so se preusmerili za izdelovanje popularne štajerske kmečke keramike. Ta je služila predvsem vsakodnevni rabi. Kmečko keramiko so kot osnovno proizvodnjo obdržali vse do konca druge svetovne vojne.

Ob koncu druge svetovne vojne je tovarna sicer obratovala, vendar je bila oprema v glavnem izrabljena in zastarela. Zato so kmalu po vojni začeli uvajati sodobnejšo opremo, s katero so zlasti poenostavili delovni proces in izboljšali kvaliteto izdelkov. Celotni obseg proizvodnje se je v primerjavi s predvojnimi obdobjem v nekaj letih povečal za več kot sedemkrat.

Pred nekaj leti so v Libojah zamenjali izrabljene in zastarele plinske generatorje, ki so s katro- nom in fenoli onesnaževali okolico. Nadomestili so jih z moderno butan-propansko plinsko postajo. Vzporedno s tem so morali prilagoditi gorilnike peči na

CENE

Organizacije združenega dela samostojno odločajo o višini svojih cen za izdelke in storitve glede na tržne razmere oziroma odvisno od ponudbe in povpraševanja ter na podlagi meril za oblikovanje cen in zakona o temeljnih sistema cen.

Cene so se v letu 1979 povečale tudi za več kot 20%, v nekaterih primerih celo za 40%. Takšna podražitev, čeprav je delno povečanje cen na nekaterih področjih ekonomsko upravičeno, nikakor ni v skladu z začetno politiko gospodarske stabilizacije.

Na hitrejšo rast cen industrijskih izdelkov v letošnjem letu so vplivale predvsem podražitve v energetiki, podražitve naftnih derivatov in cene na svetovnem trgu.

Kljub temu, da so cene na vseh področjih prestopile začetne okvire rasti za leto 1979, so republike in avtonomne pokrajine v

zadnjem četrtletju leta sprejele več odlokov o zvišanju cen posameznih proizvodov in storitev. Takšno ravnanje se bistveno oddaljuje od politike gospodarske stabilizacije in je v nasprotju z dogovorjeno politiko cen v letu 1979, zlasti pa še s sprejeto resolucijo o gospodarski politiki v letu 1980.

V letu 1979 je bilo predvideno, da bo stopnja porasta cen v prvem polletju večja, v drugem polletju pa naj bi bila nekoliko nižja. Že po šestih mesecih so nekateri sektorji presegli letošnjo predvideno rast.

V avgustu so bili sprejeti posebni ukrepi na področju politike cen, ki naj bi ublažili močan pritisk proizvajalcev za zvišanje cen.

Kljub sprejetim ukrepom ne moremo biti zadovoljni z doseženimi rezultati, saj so cene nenehno rasle in do konca leta presegle začetno raven.

F. Matejčič

plašča mlina je 2,4 m, prav tako je tudi svetla dolžina 2,4 m. Ker zmleta masa ne sme vsebovati železa, bo cevni mlin obložen s keramičnimi ploščami. To so običajno kamni silix, ki jih sekajo in oblikujejo v Kratovu v Makedoniji. Keramične so tudi kroglice za mletje.

V skladu z zahtevano kemijsko sestavo odtehtajo vsakovrstni sarži ustrezno količino posameznih komponent (kot so kremenčev pesek, kaolin in ostale glinene ter steklene moko in povratni material). Celo saržo potem skozi odprtino za moža vsujejo v cevni mlin, sarži pa dodajo še vnaprej odmerjeno količino vode. Mlin je, kot smo že omenili, polnjen s keramičnimi kroglicami, ki jih mora biti po teži ravno toliko, kot dodanega materiala za mletje.

Ko je mlin tako zapojen s kroglicami in materialom za mletje, zapro odprtino za moža in poženejo mlin. Masa se zatem melje približno 18 ur, pri čemer se mlin suše s 14 vrtljaji v minuti.

Čez nekaj časa mlin ustavijo in vzamejo vzorec zmetka. Tega sejejo na situ, ki ima 10.000 lukenj na cm². Če na situ ostane več kot 2% zmetka, je treba mlin ponovno zapreti ter nadaljevati mletje vse dotlej, dokler na situ ne ostane manj kot 2% ostanka.

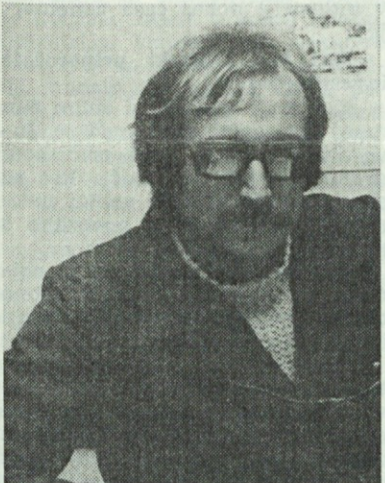
Ko je mletje končano, dajo tekočo gmoto v posebne rezervoarje, ki imajo vgrajena mešala. Ta mešala mešajo gmoto, ki ji medtem dodajajo vodno steklo. S posebnimi črpalkami tako mešano gmoto prečrpavajo v dnevne rezervoarje, od koder so speljani vodi za vlivanje v mavčne kalupe.

Drugi del tekoče gmote vodi- jo v filtrske stiskalnice, kjer iztisnejo vodo in zatem v vakuum- skem gnetilcu predelajo v valje. Te valje v strugarni obdelajo, oblikovani kos pa zatem v sušilnici sušijo pri temperaturi 80 °C.

Osušeni in morebitno popravljeni ali dodelani kosi potujejo zatem na žganje v posebno peč. Kose nalože na posebni voziček in ga potisnejo v peč, skozi katero potuje 22 ur. Temperatura je najvišja na sredini peči, in sicer blizu 1040 °C. Zatem sledi loščenje. Lošč nanašajo z brizganjem ali pa kose enostavno pomakajo vanj. Pred loščenjem izdelke še ročno ali strojno poslikajo. Obarvani in položeni izdelki gredo na končno žganje v peči pri 1020 °C. Po 22 urah je izdelek pečen in ga zatem razvrste v ustrezni kvalitetni razred. Izdelek je s tem pripravljen za prodajo. Ti izdelki so razni servisi, vaze, skleda in podobno.

K izdelavi teh zahtevnih izdelkov je s cevni mlini svoj delež prispeval tudi Litostroj.

J. Stražičar

Ivan Božič — TOZD PTS

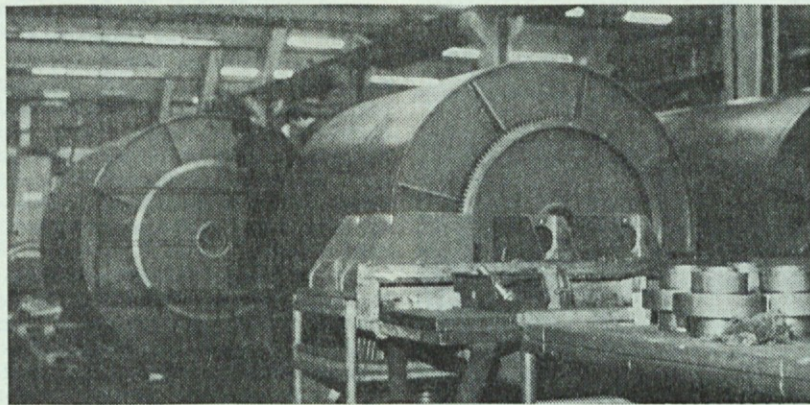
Opravljam delo oziroma naloge vodje analiz v TOZD PTS. V Litostroj sem prišel leta 1967 po končani IKS in nastopil delo v Montaži.

V Servis sem prišel leta 1969, takrat je bil Servis še v sklopu Zunanje montaže. Moja prva odgovornejša funkcija v TOZD PTS je bila namestnik predsednika delavskega sveta, sledile pa so še druge: predsednik samoupravne delavske kontrole, član delavskega sveta porabnikov TOZD IRRP, delegat samoupravne interesne skupnosti, sedaj pa aktivno delujem kot delegat v krajevni skupnosti Litostroj.

Naša osnovna organizacija je doslej poskušala delovati kar najbolj aktivno na vseh področjih gospodarske in politične dejavnosti, prav tako je veliko prispevala k uveljavljanju zakona o združenem delu.

V letošnjem letu je naloga OO ZK TOZD PTS nadaljevati z nekaterimi že zastavljenimi nalogami v preteklem obdobju ter z vso resnostjo in zavednostjo članov ZK izpolnjevati zastavljeni akcijski program za obdobje 1980 in 1981.

Člani ZK se bomo morali še posebej zavzeti za stabilizacijo in za uresničitev gospodarskega načrta v letu 1980. Seveda bo moral pri uresničevanju zastavljenih ciljev sodelovati sleherni član ZK v OO, v članstvo ZK pa bomo morali vključiti še nove delavce, ki so se do sedaj že izkazali tako pri izpolnjevanju svojih delovnih nalog kot pri uresničevanju samoupravljanja.

Cevni mlini za keramično industrijo Liboje v fazi tovarniške montaže (Foto: J. Ziebnik)

Izdelki keramične industrije Liboje

POGOVOR O PLANIRANJU KULTURE

V decembru je bil pri nas v Litostroju izvršni sekretar za kulturo pri CK ZKS tovariš Franc Šali, s katerim smo se razgovarjali o planiranju kulture v temeljni organizaciji združenega dela.

V razgovoru je bilo posebej poudarjeno, da spremembe v družbenoekonomskih odnosih in v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja povzročajo tudi spremembe v kulturi in uresničitev zahteve, da delovni ljudje, organizirani v TOZD in krajevnih skupnostih, postanejo dejansko ustvarjalci kulturnega razvoja in neposredni odločevalci pri porabi sredstev, ki jih dajejo za zadovoljevanje svojih kulturnih potreb. To pomeni, da bi morali v vseh temeljnih samoupravnih skupnostih pojmovati kulturo kot področje združenega dela, kot vsebinsko komponento družbenega sistema dela in tako tudi ravnati pri oblikovanju planov. Velik je še razkorak med teoretičnimi izhodišči in prakso, kajti v praksi se relativno počasi uveljavljajo nekatere temeljne sestavine samoupravnega družbenega planiranja. To velja tudi za področje kulture in plane na tem področju. Delavci vse premalo sodelujemo v izražanju kulturnih interesov in opredeljevanju možnosti za njihovo zadovoljevanje. V večini primerov se kulturne potrebe ljudi ne evidentirajo in opredelijo kot sestavni del planov udeležencev v svobodni menjavi dela glede na njihove materialne, tehnične in kadrovske možnosti. Zato prihaja, nekje bolj, drugje manj, do odtujevanja kulturne politike od delovnih ljudi.

Iz tega sledi, da moramo čim bolj razviti možnost vertikalnega in horizontalnega soočanja kulturnih interesov in materialnih možnosti delovnih ljudi v okviru občine, v okviru republike, znotraj posameznih področij in med njimi, kajti le tako bo manj nesorazumov v kulturi oziroma med kulturo in ostalim družbenim delom.

M. S.

OBISK IZ PERUJA

V decembru sta obiskala Litostroj predsednik nacionalne unije sindikatov iz Peruja tovariš Isodoro Gamara Ramirez in član nacionalnega sveta Carlos Rosario Avila, ki sta bila gosta Zveze sindikatov Jugoslavije. Razgovor je stekel predvsem o socialnem varstvu delavcev, varstvu pri delu, pravicah iz dela ter delu sindikatov TOZD in konference sindikata na ravni delovne organizacije (Foto: K. G.)

PRIZNANJE TOZDU IVET

TOPLARNA LJUBLJANA IN KOMUNALNA ENERGETIKA LJUBLJANA

OB 20-LETNICI DALJINSKE OSKRBE S TOPLLOTNO ENERGIJO V LJUBLJANI

IZREKATA

PRIZNANJE

Litostroj Ljubljana

ZA DOLGOLETNO IN USPEŠNO POSLOVNO SODELOVANJE

LJUBLJANA, NOVOBRANJE 1979

1959 - 1979

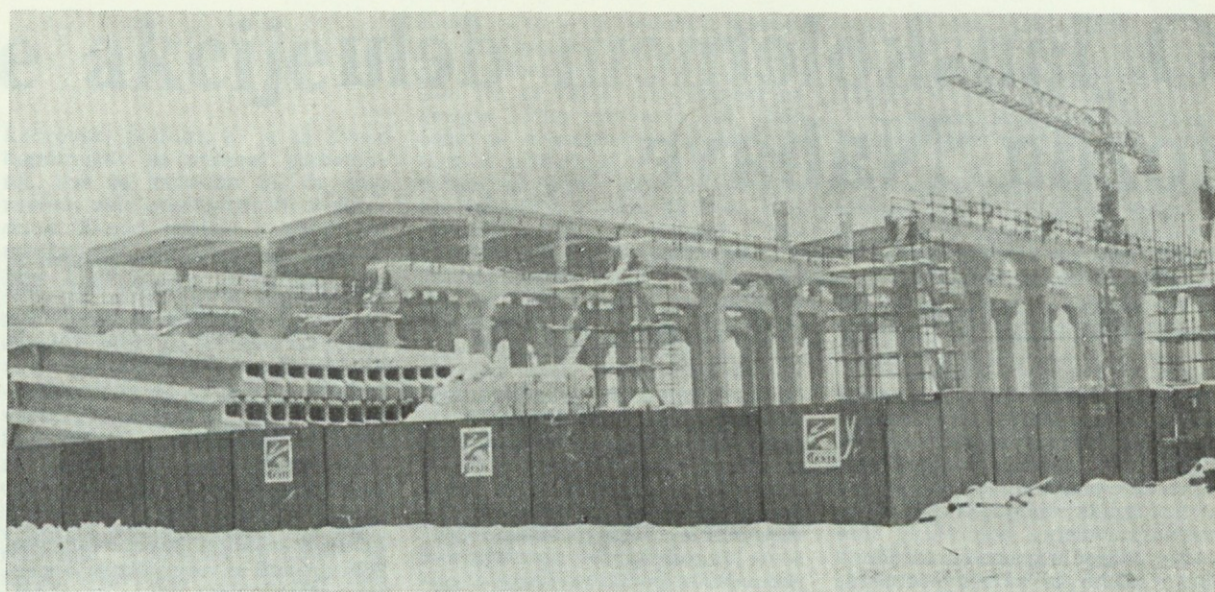
OBISK PIONIRJEV LITOSTROJA

Konec decembra so temeljno organizacijo »PROIZVODNA ZVARJENCEV IN ODKOVKOV« obiskali upokojeanci, ki so združevali delo v njej od samega nastanka.

Z izrednim zadovoljstvom in zanimanjem so si ogledali proizvodni proces ter skozi zgodovino težav in problemov obudili spomine na čase, ko so sami ustvarjali sadove dela.

To srečanje in razgovor sta spodbudila vodstvo tozda PZO, da izdamo almanah o zgodovinskem razvoju te dejavnosti in pričevanja še živečih ustvarjalcev na tem področju.

R. Kocjančič

POGOVOR Z ARHITEKTOM MIROM HOMŠAKOM

Važno je, v kakšnih pogojih delavec dela

Običajne informacijske table, ki stojijo poleg gradenj, obveščajo ljudi o objektu, ki se gradi, izvajalcih gradbenih del, statiku, nadzornemu organu in seveda o arhitektu.

Priznati moramo, da o teh strokovnjakih pravzaprav vemo zelo malo, zato smo zabeležili razgovor s človekom, ki je dal arhitektonsko obliko obema novogradnjama v Litostroju.

Predstavite se nam, prosim!

Sem Miro Homšak, dipl. inž. arhitekt, zaposlen v arhitektonskem biroju ARCHING. Pred tem sem delal še pri SGP Konstruktor, SGP Pionir in arhitektonskem biroju Slovenija-projekt.

S čim se najpogosteje ukvarjate in s katerimi objekti se lahko pohvalite?

Ukvarjam se s projektiranjem in arhitekturo stanovanjskih kompleksov, hotelov, športnih objektov in industrijskih hal. Moram poudariti, da je izdelava arhitekture nekega objekta rezultat dela ekipe, ne pa posameznika. Značajni objekti v Ljubljani, ki so rezultat našega dela, so Plava laguna, roške stolpnice, prodajni center Slovenijalesa poleg Gospodarskega razstavišča, izven Ljubljane pa tovarna Novoles Novo mesto, hotel SALINES v Tuzli itd.

Kako ocenjujete vlogo Archinga v današnjem oblikovanju?

ARCHING je majhna organizacija združenega dela, ustanovljena pred osmimi leti, v njej združuje delo petindvajset ljudi. Lahko se pohvalimo s svežimi idejami v arhitekturi, z ustvarjanjem sodobnega stila s poudarkom na kvaliteti.

Tudi izpolnjevanje rokovnih obveznosti in sorazmerno ugodne cene so naša odlika. Naj se ne sliši neskrbno, če poudarim, da nam zaslužek ni prva stvar, znano pa je, da mlade firme to rade počnejo zaradi prodora na tržišče.

V vsakdanjem življenju se srečujemo z različnimi okusi in možnostmi investitorjev. Mnogokrat nimajo poslušnosti za nekaj novega, nevsakdanjega, nekateri imajo popolnoma odklonilna stališča do ekstravagantnih rešitev. Tako se običajno dogovorimo za srednjo pot: zasnova je investitorjeva, ostalo pa pripada arhitektu, seveda v vnaprej določenem finančnem okviru.

Tu bi poudaril še eno kvaliteto, ki jo naše projektantske organizacije rade zanemarjajo.

Arhitekt mora spremljati gradnjo od risalne deske do predaje ključev investitorju. Veliko je razlogov za to: prvi je zagotovo ta, da projekta na načrtu ni mogoče narediti do take popolnosti, ki bi dovolila arhitektovo odsotnost, drugič pa mora avtor projekta vedeti, kaj se z njegovim delom dogaja, že zaradi izpolnjevanja lastnega znanja.

To spremljanje gradnje običajno dosežemo s projektantskim nadzorom, na katerega pa investitorji kaj radi pozabijo — do prvih problemov.

Kako gledate na industrijsko arhitekturo?

V naši družbi dajemo največ poudarka dobrim arhitektskim rešitvam v gradnji rekreativnih in športnih objektov, hotelov, vrteev, šol; stanovanjem že manj, industrija je čisto na repu. Trdim, da je vrstni red glede na dolžino človekovega bivanja v teh prostorih obrnjen malo na glavo. Kar pogledate: tretjino življenja prebije človek na svojem delovnem mestu. In za ta čas narediti človeku »bunker« ali pa pustiti okolje je nehumano in negospodarno! Veliko krivde pri tem zadene investitorja, ki mu je največkrat vseeno, kako prostor izgleda. Lepa in funkcionalna ureditev okolice in samega delovnega mesta odraža svojevrstno pozornost do človeka. Arhitekt mora najti pravo mero in odnose med gradbenim materialom, svetlobo, barvo, lesom, zelenjem itd... S pravilno rešitvijo lahko doseže prostorsko neutesnjenost, dobro počutje, pravo mero združevanja ljudi, ki imajo isto delo. Pomembna je tudi zunanja ureditev, na kar mnogi kar pozabijo. Investitorji, naj bodo to zasebni ali družbeni, si take primere lahko ogledajo povsod. Nič ni vredna čudovita hiša ali stanovanjski blok ali proizvodna hala, če je okolica neurejena.

Ne smemo pri tem pozabiti tudi rednega vzdrževanja, ki marsikje nastopi takrat, ko so objekti že dodobra propadli.

Kako doživljate novogradnje v Litostroju?

Moram ugotoviti, da je stari Litostroj s stališča arhitekture zelo lepo oblikovan. Danes ne vidimo več takega betona in tehnologije betoniranja, ker je predrago. Pri prvi hali (TVN) smo uporabili sistem montaže vibriranih betonskih elementov, ki dajejo videz kompaktnosti. Nov je tudi sistem izdelave fasade s sendvič ploščami, ki pa zahteva veliko natančnost pri montaži. Razen navpičnih svetlobnikov in vrat na fasadi ni nikakršnih drugih odprtij. Samo proizvodno halo je zelo težko brez velikih finančnih sredstev tako razgibati, da ne bi imela geometrijske oblike. Lažje je seveda z upravnim delom, kjer kombinacija betona, aluminija in stekla posebno narekuje. Zunanje prekinitev fasade bomo dosegli z visokimi drevesnimi nasadi, ki bodo razbili monotonijo velike stene.

Vesel sem, da ste se v Litostroju odločili urediti prostor za prehrano kot restavracijo, ne pa kot menzo. To bo prostor, kjer človek ne bo samo pomalical, ampak se bo v polurni prostorski spremembi tudi spočil. Druga

gradnja (PPO) je delna ponovitev prve. Proizvodna hala, ki bo precej višja od hale (TVN), bo prevladovala nad upravnim delom, ki ima zelo lepo lego. Skoda, da bo med obema objektoma odlagalnišče polizdelkov, saj bo celoten kompleks zaradi tega malce prikrajšan. Menim, da je sodelovanje med investitorjem, izvajalci in nami zelo dobro. V Litostroju sem tudi dobil potrditev o pozitivnem spreminjanju odnosa do arhitekture, ki je bil, kot sem že dejal, v industriji nekaj časa zanemarljen.

Kaj kot arhitekt priporočate investitorjem?

Kot vsak arhitekt si želim čim manj sprememb med gradnjo. Investitor mora že pred pričetkom gradnje vedeti, kaj hoče. Res se sicer da naknadno še veliko spremeniti, vendar je to povezano s precejšnjimi stroški.

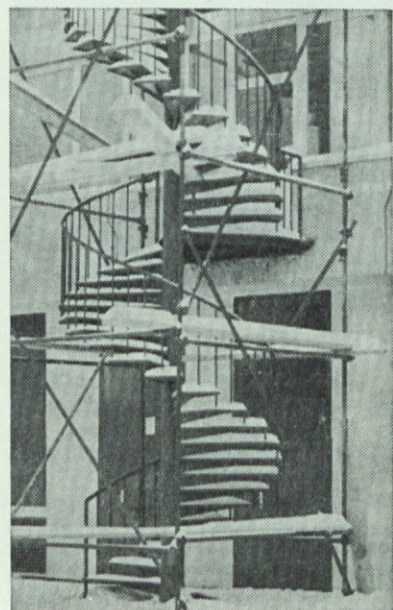
Manjše spremembe pa so običajne in nujne, ker je potrebno objekt med gradnjo dopolnjevati in izdelati podrobnosti.

Glede na bodočo gradnjo v Litostroju pa priporočam, da v tovarniškem kompleksu obdržite enoten arhitektonski koncept. (Projekt jeklolivarne namreč dela druga projektna organizacija).

Kaj menite o kvaliteti in časovnem poteku gradnje PPO?

Očitno je, da sta gradnja drugega nadstropja upravnega dela TVN ter silovit »finiš« v novembru povzročila manjši zastoj pri drugi gradnji. Izvajalci bodo morali krepko poprijeti, če bodo hoteli izpolniti terminske obveze. Tu so tudi znane težave s kooperanti in obrtniki. Očitno je v gradbeništvu in obrtništvu še močna konjunktura, ki včasih škoduje nam vsem. Kvaliteta gradnje je v skladu z renomejem izvajalca, sicer pa bi o tem lahko več povedal nadzornik gradbenih del.

P. Kopitar

(Foto: E. L.)

Mejnik v življenju ene temeljne organizacije

Naš letošnji največji praznik — rojstni dan naše države, je za nami. Za nas Litostrojčane je ta dan letos še posebej pomemben, saj smo prav za ta praznik uspeli dokončati novo proizvodno halo in začeli proizvodnjo v njej.

Pretežno število strojev že deluje, od tega vsi numerično krmiljeni že proizvajajo, nekateri, predvsem klasični, pa trenutno še čakajo na delavce.

Zanimivo je ozreti se nazaj, v čas pred dobrim letom in pol, ko smo izbirali stroje, določali naš novi strojni park. Cilj vseh, ki povečujejo proizvodnjo v tem času, to je v dobi NC strojev (numerično krmiljenih strojev), je vključiti v proces obdelave z odrezovanjem sodobne visokoproduktivne stroje, odvisno od vrste proizvodnje — velikoserijske ali maloserijske proizvodnje.

Živimo v dobi zelo burnega razvoja tako na družbenem kot tudi na gospodarskem, predvsem pa na tehnološkem področju. Ves proces razvoja pa zahteva veliko strojev vseh vrst strokovnjakov (omejujem se samo na področje tehnike) na vseh področjih raziskav kot tudi pozneje pri uporabi lastnih in tujih razvojnih dosežkov v industriji. Ta pojav je značilen za nekatere industrijsko močne dežele Amerike in Evrope. Slovenija ni industrijsko močna, je majhna dežela z dokaj razvito industrijo, vendar ima nekatere težave, ki so značilne za zelo močne industrijske dežele, to je pomanjkanje delovne sile, zlasti kvalificirane. Ta problem smo imeli vseskozi pred očmi, ko smo se odločali za ta ali oni stroj, za ta ali oni tehnološki postopek. S študijem ustrezne literature, z razgovori s priznanimi strokovnjaki s tega področja in zavestjo, da se čedalje manj mladih ljudi odloča za izobraževanje za praktično delo, smo si izoblikovali popolnoma jasno sliko, kakšen mora biti strojni park, da dosežemo načrtovano proizvodnjo. Izbrali smo stroje, ki so jih v 25 letih, odkar so jih prvič uporabili v proizvodnji, razvili do take popolnosti, da so mehanski in elektronski deli dovolj zanesljivi, da za posluževanje niso potrebni visokokvalificirani delavci, pač pa kvalificirani ali pa priučeni. Pri tem pa je predpogoj, da ima tisti, ki dela na NC stroju smisel za tehniko, občutek za stroj in za obdelavo, da ve, kdaj mora skrbno nadzorovati proces odrezovanja in kaj mora storiti v primeru, da se proces ne odvija tako, kot je predvideno s programom.

Pri tem pa ne gre samo za vprašanje delavca, pač pa tudi za vprašanje produktivnosti. Novi NC stroji so znatno produktivnejši kot klasični stroji, saj en sam stroj nadomešča celo do 5 klasičnih strojev, pa naj gre za NC stružnice ali pa NC večoperacijske stroje. Koliko klasičnih strojev lahko nadomesti en numerični krmiljeni stroj pa je odvisno od vrste obdelovancev. Bolj ko je obdelovanec zahteven, več ko ima različnih zahtevnih obdelav, kot so: rezanje vseh vrst navojev, struženje stožcev, zaokrožitve tolerančnih izvrtin in čepov, več klasičnih stružnic nadomesti ena sama numerično krmiljena. Popolnoma iste relacije veljajo za NC večoperacijske stroje.

Velika prednost obdelave na NC strojih pred obdelavo na klasičnih je tudi v tem, da so izdelki obdelani na NC strojih vsi enako obdelani, enakih izmer in ni potrebna nikakršna naknadna kontrola. Seveda pa mora biti prvi kos, ko je prvič izdelan po programu, natančno pregledan, ker bi morebitna napaka v programu povzročila isto napako na vseh obdelovancih.

Vsa stvar pa seveda ni tako

enostavna, kot bi nekdo na prvi pogled mislil. Uvajanje numeričnih krmiljenih strojev zahteva odlično organizacijo proizvodnje od planiranja do pravočasne dobave surovcev, priprave rezalnega orodja in vpenjal do kvaliteta in pravočasno izdelanega in testiranega programa. Če niso izpolnjeni prav vsi pogoji, je brez pomena razmišljati, koliko klasičnih strojev nam bo nadomestil en numerično krmiljeni stroj.

Da pa bi cel sistem — vsa organizacija zares pravilno funkcionirala, je potrebno imeti štab strokovnjakov, ki vse to pripravijo, zlasti velja to za izdelavo programov. Za vsa ta dela niso potrebni visoko izobraženi strokovnjaki; na ključnih mestih je vsekakor priporočljivo imeti diplomirane inženirje tehnologe, ostali pa so lahko ljudje iz prakse, ljudje, ki so predhodno delali na klasičnih strojih, ki dobro poznajo tehnologijo obdelave in ne samo določanje geometrijskih oblik in dimenzij. Programer mora biti oseba, ki dobro obvlada ne samo programiranje, pač pa mora zelo dobro poznati materiale in tehniko odrezovanja; skratka biti mora dober tehnolog.

Vsi tisti, ki so kakorkoli vezani na proces obdelave na NC strojih, morajo imeti občutek, da so vključeni v to verigo zato, da stroju strežejo na svoj način in po svojih najboljših sposobnostih in da nikakor ne smejo dopustiti, da bi stroj čakal zato, ker nekdo v tej verigi ni pravočasno opravil svojega dela.

Vsa pridnost in prizadevnost vseh, ki so vključeni v proces obdelave na NC strojih pa ne bo rodila pravega uspeha, če se delavci pri svojem delu ne bodo stalno izpopolnjevali. Kljub temu, da je, kot je bilo že navedeno, minilo več kot 25 let, odkar so prvi NC odrezovalni stroji začeli proizvajati, je to področje še vedno predmet raziskav, ki jih opravljajo tako proizvajalci, kot tudi različni raziskovalni inštituti. Tudi pri nas v Jugoslaviji in v Sloveniji je bilo že precej bolj ali manj uspešnih seminarjev na to temo, kjer so bile prikazane novosti na tem področju. Sam koncept NC strojev se ne spreminja, konstrukcijske oblike priznanih proizvajalcev so dozorele, pač pa se zelo hitro spreminja — dopolnjuje (če izpustimo elektroniko) orodje.

Zelo pomembno je, da so programerji-tehnologi vedno na tekočem, kaj je na tržišču novega in da pri svojem delu čimprej — takoj ko se novitete uveljavijo v proizvodnji uporabijo pri svojem delu oziroma jih vključijo v proizvodni proces, pa naj bo to stružni nož, sveder ali pa samo nova vrsta ali oblika rezilne ploščice in karbidne trdine.

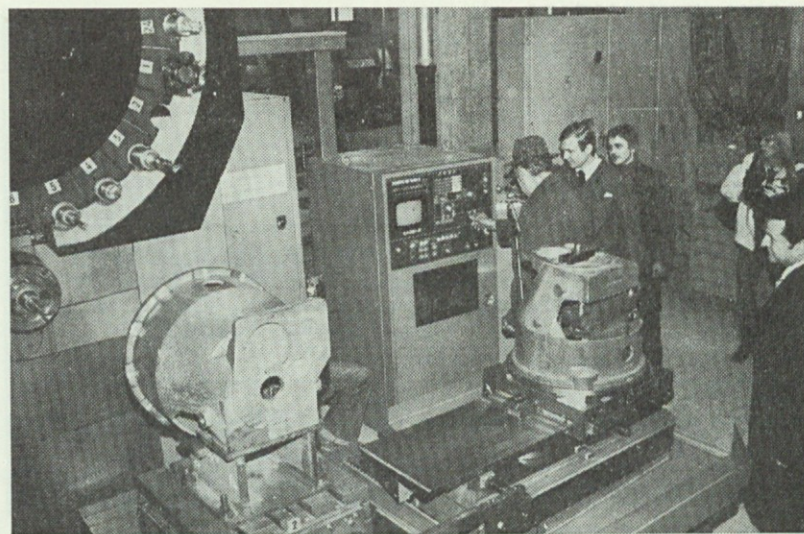
V decembru mineva leto dni, odkar smo z velikim veseljem dočakali pošiljko prve NC stružnice v našo tovarno. Že v januarju smo postavili in pognali v tek stroj in začeli delati na njem. V tem času smo si pridobili precej izkušenj ne samo na tem, pač pa tudi na drugih numerično krmiljenih strojih.

Vsi NC stroji, ki so bili kupljeni za TOZD TVN, so bili usposobljeni za delo že do dneva republike in so bili ob dneh obiska

predmet največjega zanimanja vseh obiskovalcev.

Naši delavci, ne samo programerji, pač pa tudi obratovodja, delovodje in posluževalci — obvladajo svoje delo, kar je vsekakor vredno pohvaliti. Vendar pa tudi zanje še vedno velja, da bomo morali poskrbeti za stalno izobraževanje vseh, ki so kakorkoli vključeni v proizvodni proces, ne samo v proces obdelave na NC strojih. To bo moralo biti pravo izobraževanje, ne samo formalno, ki je pogosto potrebno za zasedbo nekega delovnega mesta. To bo moralo biti izobraževanje ob delu za bolj uspešno, bolj učinkovito delo.

Pohvaliti moramo tudi vzdrževalce iz TOZD IVET in jim dati priznanje za prizadevnost pri selitvi strojev iz obdelovalnice TOZD OB v novo proizvodno halo in za prizadevnost in sposobnost pri odstranjevanju nevarnosti pri mehanskem in elektronskem delu. Eni in drugi dobro obvladajo svoje delo. Za vzdrževalce elektronike velja to še posebej, zato ker uspešno opravljajo svoje delo brez potrebnih kontrolnih in merilnih INSTRUMENTOV. — Vsi izgledi so, da bodo v najkrajšem času tudi oni dobili dolgo pričakovano prepotrebno opremo, ki jim bo olajšala delo pri odstranjevanju tistih motenj, ki so jim do zdaj povzročale največ težav.

Svečan pričetek dela v novi tovarni za proizvodnjo transportnih vozil in naprav (Foto: J. Zlebnik)

Obenem pa jim bo ta omogočila opravljanje zahtevnejših posegov v krmilni in prilagodni del elektrone. To bo zelo pomembno takrat, ko bo garancija za stroje potekla in bi morali za vse malo bolj komplicirane motnje klicati serviserje iz tujine, kar pa je zelo drago. Mi zaupamo v njihovo sposobnost.

Namen odločitve za nakup dragih visokoproduktivnih numerično krmiljenih strojev pa ni samo, da delavca razbremenimo težkih in zahtevnih del, pač pa tudi večja produktivnost. Večja produktivnost pa je možna samo, če bo stroj ves čas tudi delal in to najmanj v dveh izmenah. Za enoizmensko delo so ti stroji predragi, zlasti če tudi tega časa ne izkoristimo predvsem za delo. Stroški obratovanja in vzdrževanja so preveliki, poleg tega pa gre razvoj odrezovalnih strojev zelo hitro naprej in če ne bi izbrili

polne zmogljivosti v vsem razpoložljivem času, bi nastopilo tudi vprašanje ekonomske zastarelosti, če ne vsega stroja, pa vsaj elektronskega dela, saj je življenjska doba stroja dokaj dolga.

Vsi ti dejavniki kažejo, daje tudi pri najnovejši tehniki in pri najbolj izpopolnjenem stroju v vsej verigi še vedno najpomembnejši človek, pa naj bo to kot posluževalec stroja, programer ali organizator.

Delovna sposobnost NC strojev je zelo velika, saj so visokoproduktivni in natančni. Za posluževalce strojev delo ni težko, pač pa vsaj na začetku dokaj zahtevno, vendar ne toliko, da bi se povprečen ključavničar, strugar ali vrtalec tega ne mogel priučiti. Vsekakor pa ima posluževalec velik vpliv na produktivnost, ki je zelo odvisna od njegove marljivosti in vsestranske poznavljivosti.

I. Gantar

Naš telefon tuuuuuuli...

Najbrž ni nikogar več med nami, ki bi ob tako pomembnem komunikacijskem sredstvu kot je telefon, postavjal dilemo, ali je potreben ali ne. Odgovor je preprost in jasen. Telefon je nujno življenjsko in sporazumevalno sredstvo med ljudmi, še posebej v delovni organizaciji, kot je naša. Telefon torej nujno potrebujemo, zato moramo razširiti in izpolniti novo telefonsko mrežo. Tako kot raste in se razvija naša delovna organizacija, tako kot iz dneva v dan povečujemo medsebojno komuniciranje, tako bi si morali izboljšati tudi ustrezni telefonski standard.

V zadnjem obdobju pa se čisto sprašujemo, kaj je z našim telefonom?

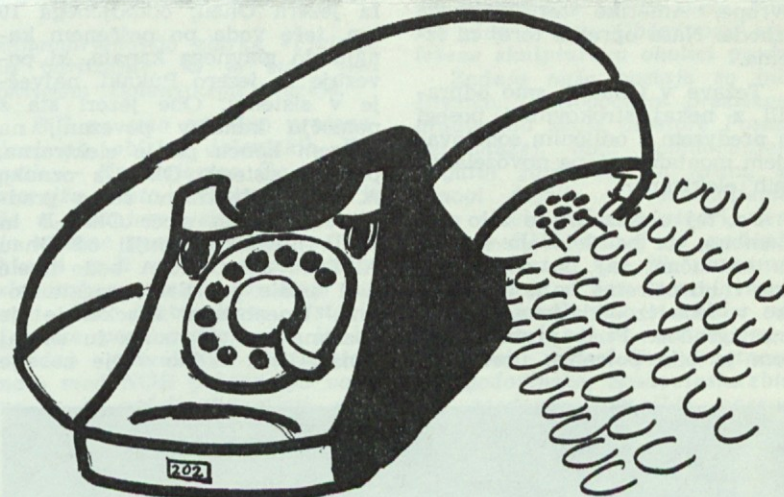
Bilo bi najbrž zelo zanimivo, če bi posredovali podatke o naši interni telefonski centrali, o naši telefonski mreži in drugih napravah ter aparatih, vendar tega ne bomo storili, ker bi ugotovili zaskrbljujoče stanje. Verjemimo rajše dejstvom in vsakodnevnim tegobam, ki jih doživljamo ob našem telefonu.

Po mnenju številnih sodelavcev, ki pri svojem delu uporabljajo telefon za notranje in zunanje pogovore, lahko ugotovimo, da naš telefon preprosto ne uboga več. Ko smo se zanimali zakaj, je bil odgovor preprost. Naprave so zastarele, izrabljene in še preobremenjene.

Res je, da že vrsto let ugotavljamo kritičnost tega problema, vendar kaže, da nikoli do sedaj nismo bili zadosti kritični. Znova in znova ostajamo pri stari tolažbi, ki pravi takole:

»Res je, da je naša centrala dokaj izrabljena, da je stara, pre-majhna in preobremenjena, res pa je tudi, da se kljub vsemu z malo sreče da tudi včasih telefonirati.« Če bomo še naprej s tako klavrno tolažbo ob vsakodnevnih delovnih nalogah vztrajno vrteli številčnico, pri tem pa dobili le neskončni »Tuuuuuuu...«, bo najbrž vprašljiv tudi delovni čas, ki ga zapravimo za to opravilo.

Namesto da bi črni (ali sivi) prijatelj na mizah več sto Litostrojčanov kar najbolj pomagal v

celotnem našem delovnem procesu, je postal tegoba brez primere. Velikokrat smo jezni nanj, nič krivi telefonski aparati pa iz dneva v dan prenašajo vse bolj trdo odlaganje slušalke na prav tako nič krive vilice telefona. **Taka je naša telefonska resnica.**

In če se kot dobri gospodarji vprašamo, ali so naše telefonske naprave v skoraj tridesetih letih zaslužile kak dinar amortizacije, da bi jih obnovili, potem je odgovor:

»Tuuuuuuu...«

K. G.

»Glede na to, da smo se držali smernic sprejetih v srednjeročnem planu, lahko ugotovimo, da smo naše dogovore uspešno realizirali. Se strinjajš?« (Foto: J. Jereb)

NOVA ZELANDIJA

Zavrtela se je druga turbina

Konec septembra preteklega leta sva se s sodelavcem Dušanom Miljaničem podala v Novo Zelandijo v hidroelektrarno Ohau A, in sicer na poziv kupca, ki je želel našo prisotnost pred in v času prvega zagona druge turbine, to je v času preizkušanja celotnega agregata.

Predvideni rok prve zavrtitve 8. oktober 1979 je bil pomaknjen na 30. oktober 1979 zaradi več razlogov. Med drugim je sistem regulacije turbine ponagajal, da je bil potreben korenit poseg v opremo. Tokrat je ponagajala oprema, uvožena iz Švedske. Poizkus švedskega strokovnjaka, da bi našel napako na našem delu opreme, ni uspel. Pravzaprav je uvožena oprema le del naše celote dobave, zato je kupec z veseljem in velikim zaupanjem sprejel naš predlog izboljšave regulacije najprej na prvi, pozneje še na drugi turbini. Izboljšave smo morali narediti po uspešnem preizkusu na prvih dveh še na ostalih dveh turbinah. Preizkus in predelavo smo na prvih in na drugih dveh turbinah naredili brez švedskega strokovnjaka, ki je pred zagonom prve turbine iskal napako na našem delu opreme. Konec oktobra, točno 30. v mesecu, se je druga turbina zavrtela brez motenj in v veliko zadovoljstvo kupca ter seveda nas. Predno pa se je zavrtela je bilo potrebno izvršiti še nekatera dela, ki se pri individualno izdelani opremi skoraj vedno pojavijo (tokrat so se v manjši obliki), vendar so pomembne za poznejše varno obratovanje. Nekateri slabe strani obratovanja se pokažejo šele pri prvih preizkusih in potrebno jih je odpraviti. To se dogaja tudi drugim proizvajalcem turbin iz Evrope, Amerike ter Daljnega vzhoda. Naša oprema torej ni izjema.

Težave v Ohau-A smo odpravili z nekaj strokovnimi posegi in predvsem z odličnim sodelovanjem montažne ekipe novozelandskih elektrarn.

Pri tej elektrarni je zelo pomembno, da bo delovala kar se da natančno, saj bo obratovala brez ljudi oziroma bo kompjutersko vodena iz oddaljene komanodne zgradbe. Pred prvim zagonom je bilo potrebno urediti še

mogočna razbremenila oziroma regulatorje tlaka, ki so se zatičkala. Regulatorji tlaka so nekakšen prototip in zelo velikih dimenzij. Tu smo naleteli na precej neobičajen problem — na izredno »pusto vodo«, ki priteka na turbine iz dveh ledeniških jezer, neposredno iz ledenikov, zato ne vsebuje nobenih mineralov in je zelo škodljiva tesnilom velikih drsnih površin regulatorjev tlaka.

Ko smo ugotovili vzroke nepravilnega delovanja, smo z nekaj dni ustavili turbine in se lotili dela. Po delni demontaži in ne ravno lahko izvedljivi predelavi v notranjosti regulatorja tlaka, kjer je z dveh strani z zapornicami preprečen dovod vode, je bilo delo vendarle izvršeno.

Lepa spomladanska dneva, kmalu po prazniku deča, ki je v Novi Zelandiji na spomlad 22. oktobra, je bilo vse pripravljeno za prvi zagon.

Hribi so se lesketali, pokriti z debelo snežno odejo, ki je tu spomladi tako kot pri nas debelejša kot sicer. Čist zrak je omogočal prelep pogled na Mount Cook, oddaljen 60 km, vedno snežno belo odet in kot na dlani. Pobočja planinske verige Ohau, pod katero se razprostira ledeniško jezero Ohau, so se še vedno bleščala, pobeljena s snegom. Iz jezera Ohau, oddaljenega 10 km, teče voda po peščenem kanalu do glavnega kanala, ki povezuje še jezero Pukaki, največje v sistemu. Obe jezera sta s pomočjo kanalov povezani, na drugem koncu pa je elektrarna, prva v sistemu Ohau z oznako A. Za to elektrarno sta v gradnji še dve, in sicer Ohau-B in C, le nekoliko manjši od Ohau A. Tako kot Ohau-A bodo imele tudi ostale po štiri agregate. Dolina, imenovana Mackenzie je poznana kot zelo suha in skoraj nenaseljena. Edino večje naselje

je naselje Twizel s 6000 prebivalci, ki je narejeno izključno samo za graditelje in pozneje za upravjalce štirih velikih elektrarn.

Nenaseljenost je značilnost južnega otoka Nove Zelandije, kjer je komaj 900 tisoč ljudi na površini, precej večji od Jugoslavije. Večina teh ljudi živi v obalnih mestih vzhodnega dela otoka. Zahodni del je skoraj v celoti proglašen za narodni park. Tam gradnje niso dovoljene. Med vožnjo po lepi asfaltni in skoraj prazni cesti doline Mackenzie, kjer so farme med seboj oddaljene tudi po več 10 km, pa vendarle ni tako pusto, saj so lepo zaobljeni hribočki polni ovac. Prevladuje zelena barva, za travnatimi pobočji pa se blesči resnično bela veriga prelepih planin južnopacifiških Alp, ki se razprostirajo od severa južnega otoka pa tja čisto na jug in delijo otok na dve povsem različni celini.

V dolini, kjer se stekajo glavne ledeniške vode Nove Zelandije s številnimi že obstoječimi velikimi hidroelektrarnami, se sedaj vrtita tudi naši dve velikanki. Tretja turbina se bo zavrtela predvidoma v februarju letos, četrta pa enkrat na začetku njihove zime, v maju ali juniju letos.

Nova Zelandija je dežela z velikim številom malih in velikih rek, na katerih nameravajo graditi več hidroelektrarn. Novozelandski so zadovoljni z našimi turbinami, zato lahko pričakujemo nova naročila, saj so v izdelavi že nove ponudbe.

S. Štokelj

V NOVI ZELANDIJI JE V GRADNJI ČETRTA HIDROELEKTRARNA, ZA KATERO SMO DOBAVILI TURBINE, TURBINSKE REGULACIJE, PREDTURBINSKE ZAPORNE NAPRAVE IN DRUGO TURBINSKO OPREMO

HE RUAHIHI

Velikemu številu Litostrojčanov je dobro poznano ime Ruahihi. Tako se imenuje že četrta hidroelektrarna, za katero je Litostroj dobil turbine in turbinsko opremo.

Že pred leti sklenjena pogodba za dobavo dveh Francisovih turbin (moči po 10,5 MW z ostalo opremo) je bila izpolnjena v letu 1979. Turbine smo prodali zasebni družbi severnega otoka Nove Zelandije in sicer jih bodo vgradili v sistem na reki Mangapapi, kjer že stojita 2 hidroelektrarni. Za prvo smo dobavili opremo že pred 10 leti, za drugo, Lower Mangapapa pa lansko leto.

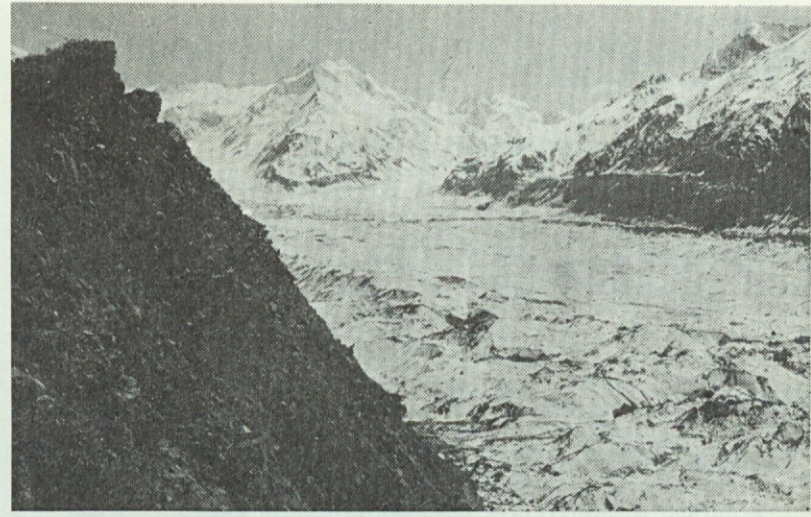
HE Ruahihi je v fazi izgradnje in tik pred pričetkom montaže tlačnih cevovodov in druge hidroopreme. Turbinski del opreme bomo začeli montirati na začetku novozelandske zime, to je v juniju ali pozneje. Vse tri elektrarne so postavljene na severovzhodnem delu severnega otoka, kjer so zime, če jih sploh lahko imenujemo zime, zelo mile.

Ruahihi leži 200 km jugovzhodno od največjega mesta Nove Zelandije Aucklanda in ima še z dvema manjšima naseljema okoli 60.000 prebivalcev. Leži sredi zaliva Bay of Plenty, kjer so čudovite nepregledne plaže na obalah

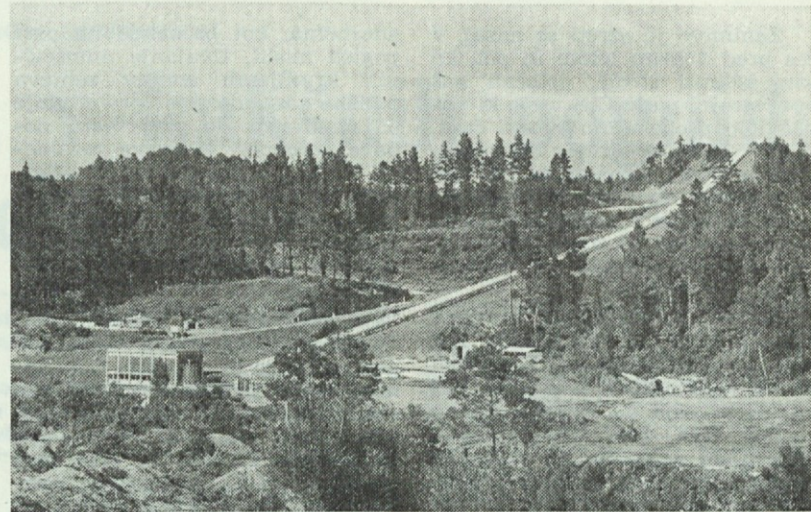
RAZPIS

ZPS, Titovi zavodi Litostroj, TOZD Izobraževalni center razpisuje v spomladanskem semestru 1980 začetniške in nadaljevalne tečaje iz angleškega in nemškega jezika. Tečaji so v popoldanskem času dvakrat tedensko po najuspešnejši metodi.

Prijavite se lahko do 11. februarja v izobraževalnem centru (soba 50), informacije pa dobite po telefonu na številki 474. Ker je število mest omejeno, pohitite s prijavi.

Zgornja lega ledenika Tasman, iz katerega pritekajo glavne vode v hidroelektrarno Ohau — A (Foto: S. Štokelj)

HE Mangapapa — prva turbina, za katero smo dobavili turbine v Novi Zelandiji (Foto: S. Štokelj)

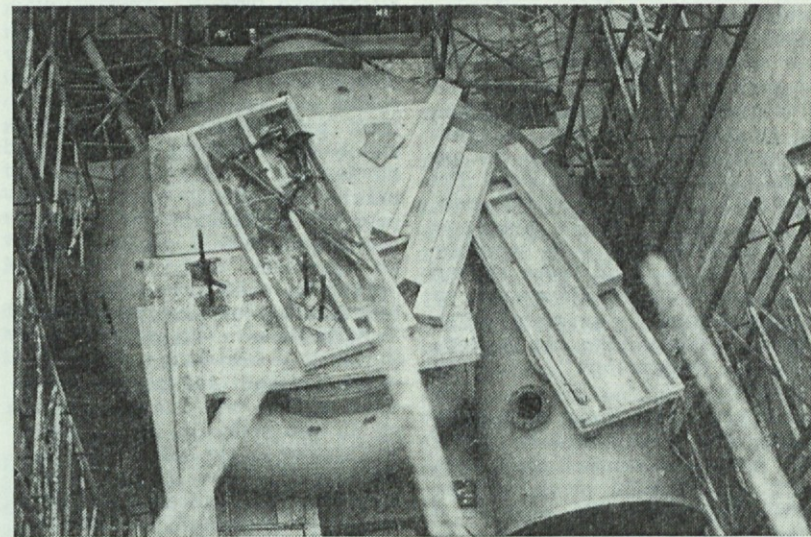
vetrov je prijetno jadrnanje po morju in seveda letanje z zmaji.

Pokrajina Ruahihi je izredno sveža, zelena, kakor je sicer večji del Nove Zelandije tudi v zimskem času.

Protj koncu tega leta se bo v Novi Zelandiji v štirih elektrarnah skupno vrtelo že 10 naših turbin. Želimo, da bi se vrtele in proizvajale danes tako cenjeno energijo dolga leta brez težav, kar bo tudi nam v zadovoljstvo. Še naprej bomo gradili nove elektrarne in upamo, da HE Ruahihi ni zadnja v Novi Zelandiji.

S. Štokelj

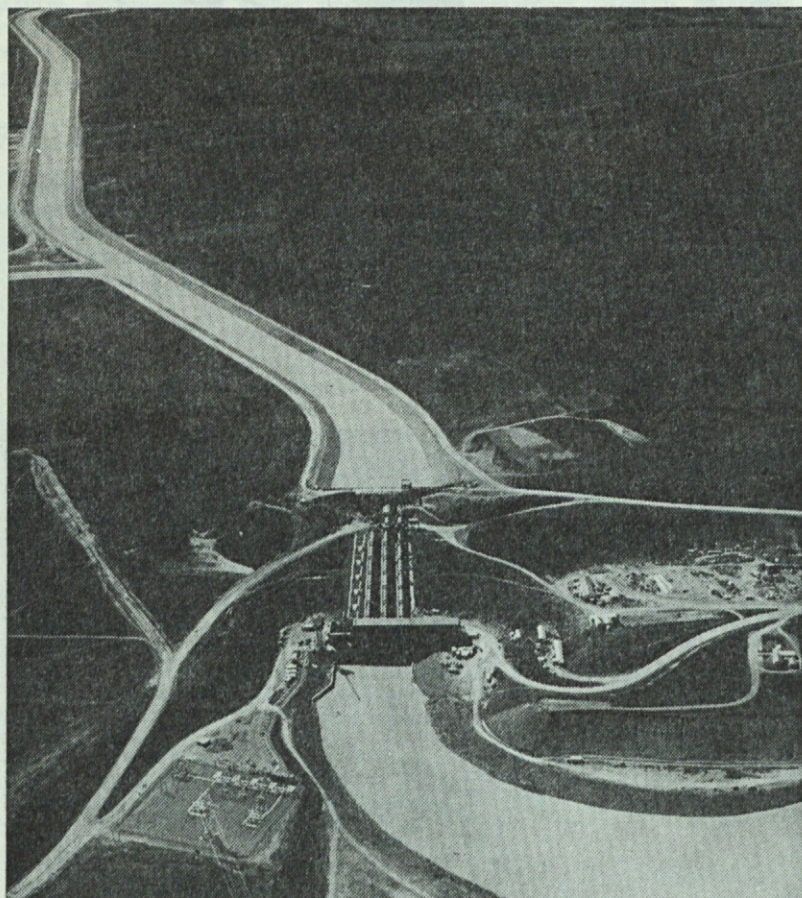
Tihoga oceana z ne preveč toplo vodo, ki v poletnem času doseže največ 23 stopinj C, kar omogoča prijetno kopanje. Zaradi stalnih

Prva špirala v HE Ruahihi je že na svojem mestu. Pred montažo bo zabetonirana v debelo oblogo betona (Foto: S. Štokelj)

Kot narcise na Golici so videti ovce na zelenih gričih Nove Zelandije

Pogled na večji del gradbišča Ohau-A iz ptičje perspektive. Po glavnem kanalu teče voda mlečno zelene barve iz jezera Pukaki, z leve, po manjšem kanalu priteče voda iz jezera Ohau drugačne, rjave barve. Od tu gresta obe vodi skupaj do tlačnih cevovodov in na turbine. Skupni kanal dovoljuje 540 kubičnih metrov v sekundi, kar zadostuje za polno obratovanje vseh štirih turbin

IZ DELA IZOBRAŽEVALNEGA CENTRA

Pester delovni načrt

Vzgojno izobraževalno delo in življenje v šolah oblikujemo z vsakoletnim delovnim načrtom. V njem so vtikane vse podrobnosti in posebnosti vsebine vzgojno izobraževalnega dela. Vse prevečkrat nekateri med nami napačno pojmujejo, da delo in življenje v šoli zamreta z zadnjim opoldanskim zvoncem. Zato vam želimo ob polletju posredovati nekaj že izpeljanih zanimivosti iz delovnega načrta našega izobraževalnega centra.

Dopolnilni pouk je namenjen učencem, ki iz kakršnihkoli vzrokov (npr. bolezen, slabo predznanje, ipd.) ne morejo ali pa težko sledijo tekoči učni snovi. Pri nas je to največkrat slovenski jezik in matematika. Dopolnilnega pouka slovenskega jezika se udeležujejo predvsem učenci prvega letnika iz drugih republik, dopolnilnega pouka iz matematike pa učenci, ki na prvih pisnih preverjanjih niso pokazali dovolj znanja. Za obe skupini poteka pouk dvakrat tedensko po dve uri. Občasno smo organizirali še dopolnilne ure za posamezne učence, ki so tako pomoč iskali.

Dodatni pouk je posebna oblika pouka za tiste učence, ki normalno obvladajo predpisano učno snov rednega pouka in kažejo posebno nagnjenja za nekatera znanstvena ali kulturna področja. S tako obliko pouka želimo omogočiti vsakemu učencu popolnejši razvoj individualnih nagnjenj in interesov.

Dodatni pouk pri nas obsega redne in občasne oblike pouka iz strokovnega, kulturnega in športno-rekreativnega področja.

1. Na strokovnem področju smo obdelovali snov na temo »Transformacija energije«, ki je obsegala uvodno predavanje ter nato ogled Tehničnega muzeja v Zagrebu, kjer so v 4-urni demonstraciji kustosi muzeja učencem posredovali razvoj in dosežke znanosti na tem področju. 50 udeležencev si je ogledalo vse prostore tehničnega muzeja, ki obsega oddelke za pomorstvo, letalstvo, kopenski promet, rudarstvo, nafto, planetarij ter seveda oddelke transformacije energije, kjer je enkratno prikazan razvoj pretvarjanja naravne energije — od mlinov na veter, turbine, parnih strojev, motorjev z notranjim izgorevanjem — v mehanično delo. Kustosi pa so prikazali tudi eksperimente s področja elektrike našega velikana znanosti — Nikoče Tesle.

Nekaj učencev, spodbujenih z ogledom in prikazom, nadaljuje pod vodstvom mentorja tudi samostojno raziskovanje. Prva sku-

Pogled na pano ob dnevu Združenih narodov

pina pripravila napravo za merjenje jakosti vetra, druga skupina pa zbira podatke o vodnih turbinah na Slovenskem s posebnim poudarkom razvoja teh turbin od 1945. leta dalje in bo nato izdelala maketo.

2. Na kulturno-prosvetnem področju smo realizirali temo »Seznajamo se z našo kulturo«. Program je obsegel do polletja naslednje oblike dejavnosti:

- predvajanja 15-minutnega filma o znamenitostih Ljubljane,
- ogled narodne galerije,
- ogled operne predstave — J. Gotovac: »Ero z onega sveta«,
- ogled muzeja NOB v Tivoliju,
- ogled filma »Notredamski zvonar« po romanu Victorja Hugoja,
- ogled razstave »Rešena arheološka dediščina Ljubljane«,
- izlet v Novo mesto (ogled muzeja), Pleterje, Kostanjevico (ogled Forma vive in galerije) ter v Brežice (ogled gradu).

Za vse ogledne in obiske (udeležilo se jih je 45 učencev) smo organizirali obširna pojasnila in strokovna vodstva.

Mladinske samoupravne in interesne dejavnosti

Zanimanje učencev na tem področju je največje. Zato mentorji težimo k vzpostavljanju tistih oblik aktivnosti, ki so pri mladih v ospredju zanimanja. V začetku šolskega leta smo zato izvedli anketo po želji po vključevanju v samoupravne in interesne dejavnosti za vse učence. Po analizi ankete pa smo organizirali naslednje krožke in sekcije:

a) Družbene dejavnosti:

Učenci so organizirani v **šolski skupnosti**, ki zajema vse učence šole. Za lažje delovanje skupnosti imajo skupščino šolske skupnosti s 105 delegati, te-ta pa ima tudi svoj izvršni odbor z 21 učenci in odbore za izpolnjevanje učno-vzgojnih nalog, za razvijanje zavestne discipline, za varstvo skupne lastnine ter odbor za informacije in dopisništvo. Učenci imajo izdelan podrobni delovni načrt, ki ga dobro uresničujejo.

Mladinska organizacija deluje v dveh enotah kot konferenca delegatov šole in konferenca

delegatov doma IC s skupnim predsedstvom. Usmerja delo šolske skupnosti, skrbi za samoupravni položaj učencev v šoli, za izpolnjevanje vzgojno-izobraževalnih nalog, za dobre odnose med učitelji in učenci ter aktivira mlade za vse oblike samoupravne in interesne dejavnosti.

Marksistični krožek — v njem učenci podrobneje obravnavajo osnove zunanje politike SFRJ s posebnim poudarkom na gibanju neuvršenih držav in Titovih poteh miru. V zgodovinskem delu so obravnavali pariško komuno, njene izkušnje in njen pomen za jugoslovansko revolucijo in razvoj samoupravljanja.

b) Krožki:

Klub OZN — člani so si ogledali skupščino SR Slovenije, pripravili razstavo o vlogi in pomenu OZN ter razstavo ob koncu mednarodnega leta otroka, obiskali pa so tudi zavod za gluhoneme otroke v Kamniku.

Krožek mladih rdečega križa redno skrbi za vse omarice RK v šolskih delavnicah in učilnicah ter pravkar pripravlja spisek vseh sedanjih in bodočih krvodajalcev med učenci in učitelji naše šole.

Krožek civilne zaščite je v tem šolskem letu izvedel že dve vaji. Posebno uspešni so bili člani tega krožka na našem obrambnem dnevu. Pravkar pa so novi člani tega krožka uspešno opravili tečaj prve pomoči.

Del razstave ob VI. vrhunski konferenci neuvršenih držav

V **obrambnem krožku** se združujejo učenci, ki se radi seznanjajo z novostmi v tehniki naše armade. Za dan JLA so pripravili tudi zanimivo razstavo.

c) Kulturna dejavnost:

Nič manj niso mladi aktivni v kulturni dejavnosti. Zbrani so v **krožku šolskega glasila** »Glas mladine«, kamor radi pišejo svoje prispevke, saj zadnja številka obsega kar 48 strani, ter v tekmovalstvu za **mladinsko bralno značko**, kjer se je prijavilo okoli 80 učencev.

d) Športne dejavnosti:

In za konec še nekaj o **športni dejavnosti** učencev. Na straneh tega lista ste lahko večkrat sledili našim športnim uspehom, ki jih tudi v tem šolskem letu ni bilo malo. Samo zaradi preglednosti bi vam rad naštel športne aktivnosti,

ki jih z uspehom gojimo: šolsko športno društvo s svojimi sekcijami, strelsko društvo Litostroj, ki je na šoli, taborniški odred Zlatorog, mladinski planinski krožek in šahovska mladinska sekcija.

V letošnjem letu so zaživele tudi nove oblike aktivnosti. Na željo učencev je organiziran **krožek elektronikov, prometni in foto krožek**. Vsi omenjeni krožki so že prebredli začetne težave in pričeli redno tedensko delo.

Udarniške akcije

V letošnjem letu smo sodelovali z dvema razredoma na udarniškem delu pri urejanju poti spominov in tovarštva na Golovcu.

Priskočili pa smo tudi na pomoč pri zemeljskih delih za novo žičnico na Soriški planini. V treh akcijah je sodelovalo od 25 do 37 učencev.

F. Rihtaršič

Ogled dolenskih kulturnih znamenitosti

Kot obliko dodatnega pouka za najboljše učence našega izobraževalnega centra smo v okviru teme »seznanjamo se z našo kulturo« 12. decembra preteklega leta izvedli ekskurzijo na Dolenjsko in si ogledali tamkajšnje najpomembnejše kulturne znamenitosti.

Iz Ljubljane smo se odpeljali po avtocesti do dolenske metropole — Novega mesta. Tu smo se najprej ustavili pred spominsko ložo NOB, v kateri so kipi dolenskih narodnih herojev, kipa komandanta Staneta in Borisa Kidriča ter plošča z imeni padlih borcev. Na glavnem trgu smo se ustavili pred znamenitim vodnjakom znanim iz Kettejeve pesmi, ki pa je bil obit z lesom zaradi zaščite pred mrazom. Pred mestno hišo stojita doprsna kipa Dragotina Ketteja in Janeza Trdine. Videli smo še najstarejši del Novega mesta — Breg in Jakčevo rojstno hišo, nato pa smo si ogledali še dolenski muzej, predvsem arheološko in zgodovinsko zbirko. Tu hranijo izkopanine iz najstarejših časov — iz haalstadske kulture iz dobe Ilirov, Keltoev in Rimljanov. Občudovali smo predmete, ki so jih arheologi našli v grobovih, posodje, nakit, orožje, med drugim sulice, meče in celo od mečev zadet vojaški šlem. Novo mesto je staro več kot 600 let, videli smo mestni grb, pečat in listine iz tistih časov. Mimogrede smo se ustavili še v Kapiteljski cerkvi, kjer smo si ogledali znamenito sliko italijanskega slikarja Tintoretta, največjo novomeško kulturno dragocenost. Zal pa nismo mogli videti bogate zbirke NOB, ki jo prav zdaj selijo v nove moderne prostore.

Zato smo se odpeljali do vznožja Gorjancev, kjer v samoti stoji kartuzijski samostan Pleterje, ki ga je lani oktobra predsednik republike Tito odklikoval z redom zaslug za narod z zlatim vencem — zaradi izredno pomembne vloge med NOB. Želeli smo videti prikaz sodelovanja samostana v narodnoosvobodilnem gibanju, vendar smo bili razočarani nad skromnostjo in

zanemarjenostjo zbirke »Pleterje in partizani«, ki je sicer pod okriljem Dolenjskega muzeja.

Bili pa smo prijetno presenečeni ob obisku dolenskih Benetk — Kostanjevice. To je najstarejše mesto v Sloveniji, saj je že v srednjem veku dobilo svoje mestne pravice, danes pa ima hkrati tudi sloves najnovejšega slovenskega mesta, saj šteje komaj 500 prebivalcev. Ustavili smo se pred gradom, ki je bil nekdanj cisterjanski samostan, nato med NOB požgan, po vojni pa so ga začeli obnavljati, vendar obnovitvena dela še vedno niso končana. Imenitna je čisto na novo sezidana gotska cerkev, v kateri prirejajo koncerte ali operne predstave, pa veliko kakšno dvorišče z 234 arkadami, ki je eno največjih v Srednji Evropi. V gradu so razstavljene zbirke slikarjev Jožeta Gorjupa, Toneta Kralja in Božidarja Jakca, pleterski samostan pa je posodil zbirko slik starih mojstrov (kot zanimivost naj omenim, da

je zaradi velike dragocenosti vsaka slika zavarovana z alarmno napravo). V Kostanjevici potekajo vsakoletne prireditve pod okriljem Dolenjskega kulturnega festivala in mednarodni simpozij kiparjev z vsega sveta Forma viva v lesu. Občudovali smo lesene skulpture v okolici gradu.

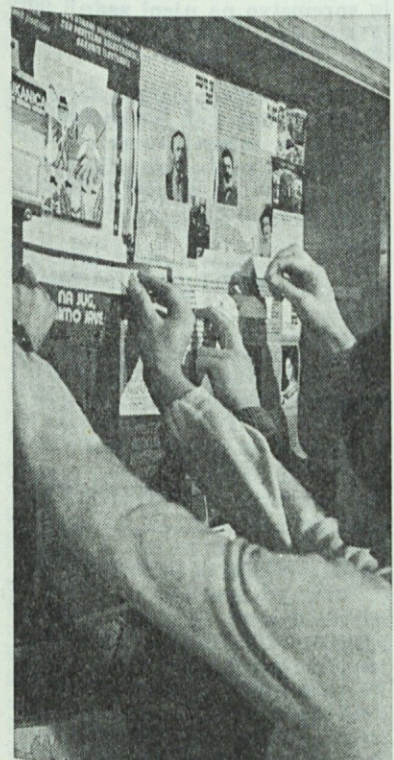
Zadnja naša postaja so bile Brežice. V mogočnem brežiškem gradu ima svoje prostore Posavski muzej. Med ogledovanjem bogatih zbirk, ki jih hrani, so mnogi dejali: »V Kostanjevici smo videli čudovite stvari, vendar brežiški muzej je najlepše urejen muzej, kar jih poznam!« Verjetno je v tem precej resnice. Ogledovali smo si zbirke več kot dve uri, saj so razstavljene v 24 sobah: arheološka, umetnostno-zgodovinska, zgodovinska zbirka, zgodovina kmečkih uporov, muzej talcev, izseljencev med vojno, etnografska zbirka, prikaz vinarstva, lončarstva, čebelarstva, tkalstva, mlinarstva, mogočen vtis pa je naredila na nas ogromna viteška dvorana s freskami na stropu.

Polni najlepših vtisov smo se odpeljali domov, veseli, da smo, nekateri na novo, drugi pa natančneje, spoznali kulturne vrednosti tega dela naše domovine. NIK

POSVET NA BLEDU

Na predlog konference osnovnih organizacij sindikata TZ Litostroj je bil 8. in 9. januarja na Bledu posvet vodstev družbenopolitičnih organizacij TOZD in delovnih skupnosti o oblikovanju skupnih stališč — kako zagotoviti celovito in učinkovito nadaljnjo obravnavo samoupravnih splošnih aktov s področja delitve sredstev za OD. (Foto: K. G.)

Propagandni pano za mladinsko bralno značko (Foto: F. Rihtaršič)

UPOKOJENCI — DOPISNIKI

Kroparski žebjarji

Pred nedavnim smo prejeli pismo in prispevek našega 82-letnega upokojenca VIKTORJA SOLARJA. Tovariš Šolar je bil najprej zaposlen kot delovodja v kroparski zadrugi, pozneje pa je delal še v ljubljanski bolnišnici in v Litostroju. Poleg rednega dela se je ukvarjal še z različnimi izboljšavami in je predložil nad 16 predlogov, za katere je dobil tudi nagrado, ukvarjal pa se je še z vrsto drugih dejavnosti, za katere je dobil priznanja.

Tokrat objavljamo njegov naslednji prispevek:

Iz zgodovine železarstva

Žebjarji iz Krope so v zgodovini te več kot 500 let stare obrti skovali 100 različnih vrst žebeljev, skupno so jih skovali več milijonov. Ti žebliji so bili iskani, saj so jih, kolikor jih nismo porabili doma, izvažali v vse predele sveta. Danes izumirajo še zadnji žebjarji, včasih pa je bil

ODŠLA V POKOJ

15. decembra 1979 je odšla v pokoj naša dolgoletna sodelavka tovarišica Radojka MIJAJIČ.

V Litostroj je prišla 1. oktobra 1962 na delovno mesto snalnice in tu ostala vse do odhoda v pokoj.

Naši dolgoletni dobri sodelavki želimo, da bi v pokoju preživela še veliko lepih dni, predvsem pa da bi ostala zdrava.

Vodstvo in sodelavci iz tozda PZO

s kovaštvom zaposlen ves domači kraj — Kropa pa tudi okolica. Delo žebjarjev je bilo naporno in nezdravo, ker so delali v slabih, temnih prostorih, tako imenovanem »vigenjcu«, ob ognju in žarečem železu, ropotu, trudu in znoju, z bolj pičlim zaslužkom, skromno hrano, ki je bila skuhanina ob ognju za ogrevanje železa. Največ so se hranili s turščinimi žganci, še več pa s fižolom. Zato je nastal verz o bližnji kmečki vasi Dobravi: »Dobrava se je Krop' udala, je Krop dovolj fižola dala.« Za boljšo jed so imeli poparjen črni kruh z vrelo slano vodo. Tudi dojenčke so imele matere kar pri sebi v delavnicah, zibal jih je meh. Večji otroci, ki so obiskovali šolo, so se zadrževali največ ob zaposleni materi; kljub slabim razmeram so delali vztrajno in ostali zvesti svojemu delu, da so mogli preživljati sebe in svoje družine. Žebjarji so bili veseli in vedri ljudje, vneti za ljudsko petje, glasbo, prirejali so igre itd.

Skrbeli pa so za svoje zdravje, saj so le tako lahko izvrševali svoje poklicno delo. Vdokrat na leto so hodili tri ure daleč v Dražgoše. Tam je ob cerkvi izviral planinski studenček. S to vodo so si umivali oči, ki so bile vsakodnevno izpostavljene ognju, žarečemu železu in žebljem. Tako so si ohranili dober vid kljub dolgotrajnemu žebjarjenju.

V iste namene so večkrat uporabljali tudi izvir v bližini domačega kraja. Poleti so se kopal v potoku Kroparica (kristalno čista voda, v njej so postrvi), gojili različne športe, hodili na Jalovico.

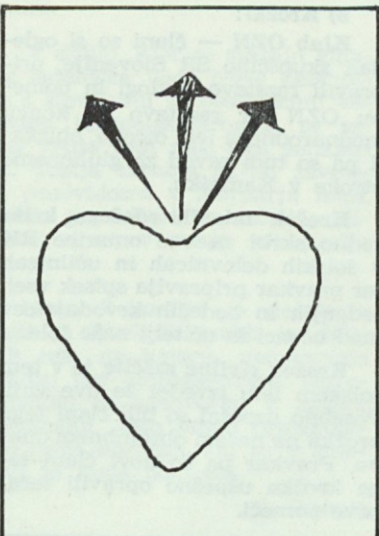
Nekajkrat na leto so nesli prodajati svoje izdelke — žeblje peš na Koroško, v Trst in v druga trgovska središča v Sloveniji. Za srečno vrnitev je bila navada domačinov, da so se jih med potovanjem spominjali in pomagali njegovi družini. Za prodano blago so izkupiček denarja prav

varčno in le za najnujnejše potrebe porabili. Njihova skromnost nam je lahko za zgled.

Življenje žebjarjev, polno truda in znoja, je čudovito, a hkrati pretresljivo upesnil Oton Župančič:

»Od štirih do ene
voda nam kolesa, mehove nam
žene,
nad naklji smo sključeni,
vsi, fantje, možje, dekleta in
žene,

že vsi smo izmučeni.
Pol treh, pol treh —
do osmih zvečer
žareči žebliji, v očeh.«
Ne pozabimo, da nam je danes boljše!

Žebljarski grb iz prejšnjega stoletja

Izdelovanje žebeljev v Kropi je usahnulo okoli leta 1926. S pokojnim očetom, tehničnim mojstrom, sva se z v tujini pridobljenim znanjem začela ukvarjati z umetnim kovaštvom (leta 1904). Zadruga je bila ustanovljena 1895. leta z namenom izboljšati socialne razmere, bila je neodvisna in predstavljala sploh prvo zadrugo v Evropi. Moj oče je bil njen dolgoletni načelnik in ustanovni član, jaz pa sem bil zadrugi obratovodja. Trudila sva se za napredek v zadrugi in svojo zamisel še nadaljevala z novimi izdelki. Posrečilo se nama je izdelovati zahtevnejše, na trgu takrat zelo potrebne, vijake vseh vrst, matice, zakovice, podložne ploščice za vijake, odkovke po naročilih.

PRIZNANJE VODU TERITORIALNE OBRAMBE LITOSTROJ

Enote teritorialne obrambe so sestavni del oboroženih sil SFRJ, ki v skladu s svojimi programi dela izvajajo redno letno vzgojo.

V ta namen se je uril tudi vod Litostroja v centru teritorialne obrambe Šiške. Po opravljenem vzgojnem delu je vod zelo uspešno izvedel še praktično vajo.

Ob prazniku oboroženih sil SFRJ 22. decembra je vod prejel pohvalo za uspešno izvršene naloge, ki so bile postavljene pod enoto v času redne letne vzgoje.

Za dosežene uspehe je najpomembnejša disciplina, ki je bila v času vaje zelo dobra. Medsebojni odnosi, spodbujanje tovarištva in spoštovanje zadanih nalog je porok, da se bomo v teritorialni obrambi razvijali skladno z zastavljenimi cilji.

I. Sabo

Z izkupičkom za nove izdelke (te izkazuje cenik št. 12 iz leta 1925) je mogla zadruga kupiti nove ustrezne stroje, kar se je posrečilo pravočasno, z izurjenim naraščanjem. Tovarna »Plamen« je bila prva take vrste v Jugoslaviji, zato so lahko domači ljudje ostali zvesti svojemu delu.

Viktor Šolar

ZAHVALE

Delovnemu kolektivu »LITOSTROJ«, posebno pa tozdu MONTAŽA, se zahvaljujem za novoletno obdaritev ter obisk na domu.

Žal mi je, da me ravno tisti dan ni bilo doma, saj bi se lahko marsikaj pogovorili, posebno pa bi bil vesel srečanja z nekdanjimi sodelavci.

Vsem delavcem LITOSTROJA želim srečno in uspešno leto 1980.

Ivan Božič

Ob smrti moje mame Marije VOVKO se iskreno zahvaljujem sodelavcem žerjavovodjem iz težke obdelave za poklonjen venci in spremstvo na njeni zadnji poti.

Franc Vovko

Sodelavcem iz TOZD Servisa in TOZD Montaža se iskreno zahvaljujem za sočustvovanje ob smrti najinega očeta, zahvaljujem se vsem, ki so ga spremili na njegovi zadnji poti in darovali cvetje.

Sinova Alojz in Janez JEKOVEC z družinama

Ob mnogo prerani smrti mojega očeta Marjana GRMOVŠKA se vsem sodelavcem v TOZD Montaža in TOZD Obdelava zahvaljujem za izrečeno sožalje in podarjeno cvetje.

Milena Grmovšek

JUBILANTOM ZA 50-LETNICO

V decembru sta se srečala z Abrahamom tovariša Andrej FENDE in Jože SPAREMLEK, v januarju pa tovariš Ivan PAVC.

Iskreno jim čestitamo in želimo še veliko zdravih in zadovoljnih let ter veliko uspeha pri delu v naši delovni organizaciji.

Vodstvo in sodelavci iz TOZD PZO

FOTO-FILMSKO DRUŠTVO LITOSTROJ

Piše Peter Poženel

14

b) Enooke zrcalnorefleksne kamere:

— z jaškom,

Sl. 28

Fotokamera praktica VLC 2 ima možnost zamenjave kompletnega iskala. Zgoraj je iskalo z dodatno lečo, spodaj pa iskalo v obliki jaška

— s peterokotno prizmo (sl. 27),
— z možnostjo menjave medlic: contax RTS, olympus OM-1 in OM-2 ter nikon FE).

c) 35 mm žepne fotokamere uporabljajo normalni filmi 135, so pa razmeroma majhne izvedbe in praktične (za v žep: minox 35, rollei XF 35, conica C-35 (sl. 29).

Dimenzije kamere na sliki so: 112 × 70 × 52 mm teža 380 gramov. Kasetne fotokamere 126 (sl. 30) imajo tudi ime instamatic 126. Uporabljajo film širine 35 mm, ki se nahaja zvit v plastični kaseti za enkratno uporabo (20 posnet-

Sl. 29

Fotokamera žepne velikosti uporablja film 135 (širine 35 mm)

kov). Ta film ima drugačno perforacijo kot film 135. Velikost negativna je 28 × 28 mm. Te filme lahko razvijamo v istih posodah kot filme 135, tudi za projekcijo diapozitivov lahko uporabljamo iste projektorje. Praktična pri teh kamerah je uporaba kaset za film, ki so popolnoma zaprte in jih lahko menjamo tudi pri dnevni svetlobi.

5. Miniaturne kasetne fotokamere 110 (sl. 31, instamatic 110. Miniaturni tip filma 110 ima širino 16 mm in se uporablja šele 6 let. Kljub razmeroma kratki dobi pa se je ta format že precej uveljavil. Tudi ta film se nahaja zvit v plastični kaseti za enkratno uporabo (20 posnetkov). Velikost negativna je 13 × 17 mm. Čeprav je negativ razmeroma majhen, dovoljuje zaradi finoiznate strukture povečave 20 × 25 cm. Kamere te vrste so trenutno v modi in vsaka tovarna skuša izdelati vsaj en tip, ki bi bil konkurenčen ter bi deloval čim bolj avtomatsko. S tem pa kršijo osnovni namen, ki ga je kamera imela ob svojem nastanku. Ta je namreč bil: čim enostavnejša mala žepna kamera (»pocket«), majhne teže, ki bi jo amater lahko imel stalno pri sebi.

Kasetna fotokamera 126. Zgoraj je prikazana kasetna ter način vlaganja kasete v kamero

Sl. 31

Miniaturna kasetna fotokamera 110 (negativ 13 × 17 mm). Kamera rollei A 110 ima izmere 44 × 84 × 30 mm in tehta 185 gr

30 let pihalnega orkestra

Letos spomladi bo naš pihalni orkester praznoval 30-letnico svojega dela. V teh letih je za fanti in možmi, ki igrajo v tem orkestru, vrsta uspešnih nastopov in samostojnih koncertov doma pa tudi v tujini. Nastopajo na vseh prireditvah v Litostroju, v drugih delovnih organizacijah, v različnih krajevnih skupnostih, na občinskih in mestnih prireditvah, pa tudi v širšem slovenskem in jugoslovanskem prostoru. Ob tem uspešno sodelujejo z različnimi pevskimi zbori, med njimi redno z litostrojskim pevskim zborom, pa še z drugimi vokalnimi in instrumentalnimi solisti. Nastopajo z glasbo, ki navdušuje poslušalce, zlasti nas navdušuje koračnica, imenovana »Litostrojka«.

Skoraj si ne moremo več predstavljati proslave brez nastopa pihalnega orkestra. Da lahko slišimo dobro in kvalitetno glasbo, pa je potrebno veliko vaj in precej odrekovanja na račun prostega časa. Zdaj že skoraj tri leta naš pihalni orkester vodi dirigent Blagoje Ilič, ki je zamenjal prejšnjega dolgoletnega vodjo Leandra Pegana. Z novim dirigentom se je delno pomladilo članstvo orkestra, delno pa se je spremenil tudi repertoar njihovih melodij. Takšen kot prej pa je ostal prostor, kjer člani redno vadijo dvakrat na teden. To je baraka v Korotanskem naselju, kjer je vse polno notnih stojal in instrumentov, v zimskih mesecih pa velja posebna pozornost tudi veliki železni peči, ki s svojo toploto ogreje premrle prste glasbenikov.

Kaj je tisto, kar jih združuje in obvezuje, da redno prihajajo, vadijo in potem nastopajo na raznih prireditvah? Predvsem ljubezen do glasbe, na račun katere se odrekajo tudi trenutkom, ki bi se lahko preživeli doma ali kjer jih lahko srečujemo na vsakem koraku, kester skoraj na vsakem koraku, ne vemo prav dosti o njegovih članih ter o njihovem delu. Zato bomo ravno ob tej obletnici skušali predstaviti vsaj nekatere med njimi, saj je za vse na žalost premalo prostora. Ker je orkester smiselno razdeljen na trobila, pihala in tolkala, naj tokrat velja naša pozornost trobilom oziroma temu članom iz te skupine, ki so prišli med prvimi na redne tedenske vaje v glasbeno sobo. To so Avgust Klančnik, Damir Jurak in Franc Gregorc.

Avgust Klančnik je že star in prekaljen glasbenik. Igra že od 1941. leta, zato tudi ni čudno, da se mu je nad zgornjo ustnico izose blikoval že pravi srček, ki mu ga »prislužil« ustnik njegove trobente. V orkestru je začel igrati leta 1946 in to v tedaj edinem mladinskem orkestru v Ljubljani — v orkestru Hinka Smrekarja.

To pa je bil šele začetek. Število orkestrorov, v katerih je igral, se je vedno bolj večalo, tako da je v enem tednu igral tudi v šestih orkestrih, doma je bil le ob ponedeljkih. Ko se je odločil, katerega instrumenta bi se oprijel, mu je bila sicer bolj všeč pozavna, vendar mu je vojaški kapelnik na Jesenicah to odsvetoval, češ da ima preozka usta. In to ga je pripeljalo do trobente. Pravi, da je kot glasbenik »zrasel« pri zabavnih orkestrih, kjer je igral glasbo vse od narodno zabavne do jazza. Nobeni glasbi ne daje prednosti, saj mu je všeč vsa, le če je lepa. Tako je igral pri gorenjskem narodnem kvintetu, pri folklorni skupini Tine Rožanc, s katero je prepotoval celo Evropo, še prej pa pri pihalnih orkestrih Beroči, APO, Metro in tako naprej. Sedaj redno igra v pihalnem orkestru Litostroj, pri katerem sodeluje že od vsega začetka, občasno pa prisloži na pomoč tudi drugim. Čeprav Avgust Klančnik ni Litostrojčan in je zaposlen pri Mladinski knjigi, rad igra v našem orkestru. Tukaj ima dosti prijateljev in somišljenikov, zato

Franc Gregorc

tudi ni bojzani, da bi ga navdušenje za glasbo minilo. Za svoje igranje je dobil že bronasto in srebrno priznanje sindikata Litostroj, z zabavnim ansamblom Sentvidčani na svetovnem tekmovalstvu srebrni pokal, od vseh priznanj pa mu največ pomeni zlato Gallusovo priznanje, ki ga podeljuje Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

Eden najmlajših glasbenikov v tej skupini je dvajsetletni Damir Jurak. Trobento igra že od 9. leta in je končal nižjo glasbeno šolo. Po začasnih prekinitvah s študijem trobente nadaljeval na srednji šoli, sedaj pa je tudi študent strojne fakultete in letos končuje 1. letnik.

Z igranjem v litostrojskem pihalnem orkestru je začel že z devetimi letom, igra pa tudi bobne v instrumentalno vokalnem ansamblu »Daleč od sonca«, s katerim nastopa na mladinskih pleših.

Všeč mu je vsa vrsta glasbe — od klasike in njenih modernih priredb, do jazza ter disco in rock glasbe.

To, da je začel igrati zgodaj, niti ne preseneča preveč, če vemo, da je že vrsto let pri pihalnem orkestru tudi njegov oče, ki igra klarinet in saksofon. Zato pogosto zaigrata tudi skupaj.

Za svoje delo je dobil pri pihalnem orkestru že zahvalo in Gallusovo plaketo. V pihalnem orkestru Litostroj namerava igrati še naprej, saj ima tukaj že dosti prijateljev, pa tudi ljubezni do igranja mu ne manjka.

V našem pihalnem orkestru že vrsto let igra tudi Franc Gregorc, ki je sicer zaposlen kot inštruktor v modelni mizarni v Litostroju. Takoj, ko se je leta 1954 zaposlil v Litostroju, je začel igrati tudi že v pihalnem orkestru. Že prej je doma igral citre, vendar je igranje nanje opustil, ko se je začel učiti igranja na B bas. Učil ga je prejšnji dirigent Leander Pegan, ki mu je tudi predlagal ta instrument. Franc Gregorc pravi, da ta instrument ni težak za igranje, bolj ga je težko nositi in veliko sape potrebuješ zanj. Ker pa tudi njega ni tako malo skupaj, kar gre. Pri pihalnih orkestrih je povpraševanje ravno po teh glasbenikih, ki igrajo B bas največje, saj se ga skoraj vsak brani. Sam ima najraje narodno zabavno glasbo in seveda potpurije iz oper — skratka bogato in melodično glasbo. Čeprav ima orkester vedno bolj bogat program, za katerega je potrebno tudi veliko vaj, ga to ne moti in rad igra. Pri zelo pestrem programu se sreča vedno s čim novim, zato se moraš tega tudi naučiti. In

Avgust Klančnik in Damir Jurak v ozadju (Foto M. H.)

tako kot nekateri uživajo v športu, on rad igra. Nekaj pač vsak mora imeti, da se sprosti in pozabi na vsakdanje skrbi. V največje veselje mu je, če vaje dobro uspejo — tedaj izgine tudi utrujenost in nezadovoljstvo. Franc Gregorc namerava še naprej igrati v litostrojskem orkestru, še posebej, ker se med prijatelji glasbeniki dobro počuti. Za sodelovanje pri orkestru člani žrtvujejo precej prostega časa, saj so vaje dvakrat tedensko, po potrebi pa še dodatno po skupinah. Največ časa za študij novih pesmi je pozimi, ko imajo manj nastopov, v poletnih mesecih pa nasto-

pajo tudi po dvakrat ali trikrat na teden. Tako imajo letno kar okrog 50 javnih nastopov, lani pa so igrali tudi na 24 pogrebih.

V skupini trobil pa ob treh glasbenikih igrajo še: krilovko — Metod Štefulja, Ciril Pavlin, Petar Kuzmanič, Ante Burič; trobento — Peter Križman; tenor — Ciril Pate, Jani Fuss; bariton — Franc Jenko, Miro Gravner, Janez Sotlar; rog (horn) — Drago Višček, Franc Mihelič; pozavno — Ivan Križman, Srečo Anžur, Karel Marinšek, Petar Lonjak; bas F — Anton Fortuna, Edo Kladnik in bas B — Maks Kričaj. M. H.

JEZIKOVNE NAPAKE

Tokrat si bomo ogledali, kako pišemo zloženke (= zloženo besedo, besedo, narejeno z zlaganjem več besed) in sicer zloženke, ki se začnejo z besedico foto —. Pri rabi teh besed se sprašujemo, kako jih bomo pisali — ali skupaj, ali narazen ali z vezajem med njima.

Pravilo je zelo preprosto in lahko razumljivo:

1. Besede, ki se začnejo s foto in imajo v nadaljevanju besedo domačega izvora, pišemo narazen, ločeno. Na primer: foto krožek, foto celica, foto papir, foto služba, foto posnetek.

2. Besede, ki pa imajo v nadaljevanju tujo besedo, torej besedo tujega izvora, pišemo vedno skupaj: fotoaparati, fotoamater, fotograf, fotografija, fotografija, fotokamera, fotokopija, fotolaboratorij, fotomaterial, fotomodel, fotomontaža, fotoreporter, fotoroman.

Zanimivo je, da je v novejšem času tudi pri prvi skupini dokaj pogosta pisava skupaj (seveda ne v vseh primerih!), verjetno zaradi analogije — podobnosti z drugo skupino besed: foto papir in fotopapir, foto celice in fotocelice,

ne pa tudi fotoposnetek, fotokrožek in fotoslužba.

Prva beseda oziroma prvi del besede FOTO nam pomeni, da se druga beseda oziroma drugi del besede nanaša na fotografijo, na fotografiranje, torej ni foto nič drugega kot pridevnik, ki ga lahko tudi razširimo v fotografski in potem sploh ni težav, kako besedo pišemo (fotografski krožek, fotografski papir, fotografska služba, fotografski posnetek, fotografski aparat, fotografska kamera, fotografski laboratorij, fotografski material itd.) Nekaterih takšnih zloženek pa na podoben način ne moremo razvezati, ne moremo reči fotografski reporter, fotografski amater — kvečjemu amaterski fotograf, sploh pa ne fotografska grafija, fotografsko grafiranje.)

Tretje možnosti — da bi med obema besedama pisali veza, npr. foto-aparat, pa ni. Vezaj namreč pišemo med besedama le tam, kjer bo zložena oziroma sestavljena beseda enakovredna npr. angleško-slovenski slovar, rdečo-belomodra zastava, prva beseda torej ni pridevnik, kot pri prvem pridevniku, ki označuje lastnosti, značilnost, vrsto nečesa.

Vesna Tomc-Lamut

Piše: Marjana Habicht OD ZAMISLI DO NOVINARSKEGA PRISPEVKA

Še nekaj novinarskih podzvrsti

V prejšnji številki smo že omenili črtico, fičer in portret, ne bo pa odveč, če se seznanimo še z nekaj drugimi podzvrstmi. Nekatere precej pogosto uporabljamo, z drugimi pa se srečujemo v ostalih časopisih in revijah. Znano je, da različne novinarske zvrsti in različni pristopi bogatijo časopis, zato je prav, da se naučimo tudi teh in jih seveda uporabljamo.

Od vseh podzvrsti je za naš časopis nemara še najbolj značilna osmrtnica. Pri osmrtnici gre pravzaprav za kratek biografski prikaz, v katerem so navedeni ime in podatki umrlega, njegova dejavnost, zaposlitev, družbene in organizacijske povezanosti, najvažnejši podatki iz življenja, odlikovanja, vzrok smrti itd. Gre za preprosta dejstva, preprosto sestavljen prispevek, vendar z odlično mero spoštovanja, pietete in upoštevanja položaja.

Izjava je podzvrst, ki jo vse premalo uporabljamo. Navadno

preraste kar v intervju, ker na žalost prepogosto več ne znamo pisati kratkih člankov. Z izjavo posredujemo bralcem izjavo, mnenja ali stališča pomembnih ljudi, predstavnikov oblasti in organizacij, objavljamo pa jih ob pomembnejših dogodkih, ob problemih, ob obletnicah, ob napačnih informacijah, ob kritiki, ob prihodu v kako državo, ob obisku kake ustanove itd. Včasih pa dajo izjave tudi razni državni oziroma družbenopolitični organi ali pa agencije. Ob objavi izjav je treba navesti seveda tudi priložnost, ob kateri je bila izjava dana, kdo jo je dal in v kakšnih okoliščinah.

Vsebinsko in oblikovno zelo zanimiva oblika je feljton. V našem časopisu ga na žalost uporabljamo premalo, uvrščamo pa ga med novinarsko-literarne zvrsti. Francoska beseda feuilleton — podlistek je najprej pomenila tisti del političnega časopisa, kjer je bil objavljen prikaz kulturnega

življenja, kasneje pa je bil to ločen in na dnu strani, pod črto natisnjen literaren, politični ali drug prispevek. V zadnjem času se je koncept feljtona močno spremenil. Postaja daljši, bolj živ, navadno je to na literarno-dramatičen način opisan zgodovinski dogodek, zgodovinski pojav ali podvig nekega človeka, po pravilu vojni ali vohunski, obsega pa lahko seveda tudi druga področja. Važno je, da ima elemente zgodbe in literarnega sestavka. Feljton mora dati presek nekega dogajanja, osvetljen mora biti z individualno oceno in prikazan na nesuhoparen, hladen ali zadržan način. Od tipičnih oblik novinarskega izražanja se razlikuje po tem, da ni nujno, da je aktualen in ni strogo informativen, zato ga pogosto tudi pišejo ljudje, ki se ne ukvarjajo neposredno z novinarstvom.

Ena od podzvrsti je tudi recenzija. To ni tipična žurnalistična zvrst, služi predvsem presoji knjige, gledališke predstave, filma, koncerta in podobno. Umetniško delo oceni po vsebini in obliki, presoja ga z gledišč napredne umetnosti, estetike, družbene vloge, odraza družbene stvarnosti, idejne vsebine itd. Recenzija ima nalogo na čim bolj razumljiv način približati bralcu umetniško delo ter mu razložiti vsebino in obliko, presojati umetniško delo

in umetniške sposobnosti umetnika, da mu pomaga pri razvijanju njegovih sposobnosti in vplivati na razvoj umetnosti, pospeševati njeno družbeno funkcijo ter prispevati k množičnemu kulturnemu delu. Recenzenti so največkrat — specialisti za posamezna kulturna področja, katerih mnenje zaradi poznavanja in nepristranosti cenijo bralci in prizadeti umetniki.

Zelo cenjena in tudi zahtevna pa je med podzvrstmi glosa. To je kratek satiričen komentar, ki v glavnem obravnava drobne stvari in obrobna vprašanja družbenega življenja. Odlikuje se po hoteni zaostritvi in služi za smešenje negativnih dejanj, idej in njihovih nosilcev ter tudi kot kritika pomankljivosti. Poznamo dokumentaristično obliko glose, ki izhaja iz dejstev, in skonstruirano, kjer je zgodba sicer v celoti oziroma delno izmišljena, vendar pa mora na vsak način izpovedati nekaj tipičnega in deloma možnega. Glosa polemiko zaostri, ne povzroča le smeha, marveč ima tudi svoj kisli priokus. Jezik je oster in jansen, toda ne prehudo ciničen. Na koncu glose je večkrat nepričakovano preobrat, retorično vprašanje ali kratek, odločen povzetek. Čeprav je to težka oblika pisanja, ki zahteva precejšnjo mero takta pa tudi poguma, bi jo morali bolj uporabljati.

Kot zadnje omenimo še stalno figuro, ki v časopisu lahko zavzame čvrsto mesto, ker stvari iz vsakdanjega življenja razumljivo in preprosto komentira ali glosira. Rezko, razposajeno in hkrati tudi smešno se lahko tudi ukvarja s skrbmi in težavami ljudi, zato je zelo priljubljena. Stalna figura pomaga predvsem na svoj način smešiti in s tem kritizirati nepravilnosti, hkrati pa tako pisana zvrst daje perspektive dobremu, novemu. Na ta način se da povedati marsikaj grenkega. Imena stalnih figur so prevzeta po zgodovinskih osebah ali pa so izmišljena, toda vsaka ima točno določene lastnosti.

To so v glavnem vse novinarske podzvrsti, ki pa smo se jih na žalost lahko le dotaknili. Če želimo napisati prispevek, ki bo upošteval in vseboval vsa pravila za določeno zvrst, nam bo to zelo seveda več časa, kot če bi pisali spontano — pač tiste podatke in stvari, ki jih moramo napisati. Kljub temu pa je vredno porabiti nekoliko več časa in napisati nekaj zares dobrega. S tem bodo veliko pridobili naši časopisi, naše glasilo, vi sami kot pisci in ne nazadnje tudi bralci, ki jim bo branje bolj razumljivo in v večji užitek. To pa je pri pisanju tudi naš namen, mar ne?

Naslednjič: uvodnik

REVERZIBILNI AGREGAT PREIZKUŠEN

HE MOSTE

V letu 1977 smo izdelali za našega naročnika Savske elektrarne strojno opremo za četrti agregat HE Moste. Naša oprema obsega reverzibilno turbino Francisovega tipa, regulacijsko napravo z elektro opremo ter vse zapiralne organe. Po nedavnem rednem remontu agregata smo delovne naše opreme preizkusili z obširnimi meritvami v vseh načinih obratovanja. Rezultati meritev se popolnoma ujema-jo z našimi predvidevanji. Tako imamo dobro osnovo za nadaljnje projektiranje teh, v zadnjem času zelo iskanih agregatov.

VLOGA REVERZIBILNIH
HIDROELEKTRARN
V ELEKTROENERGETSKEM
SISTEMU

Reverzibilne turbine uporabljamo v reverzibilnih hidroelektrarnah. Ponoči, ko je električna energija poceni, črpamo vodo iz spodnjega bazena v zgornji bazen. Tako akumulirano vodo uporabimo za pogon turbin v času konic porabe električne energije. Konica je zjutraj, ko vsi prebivalci skoraj istočasno vključijo električne kuhalnike, brivske aparate, razsvetlavo, v tovarnah vključijo stroje. Zvečer se konica ponovi, ljudje zopet vključijo večino potrošnikov električne energije. Med 22. in 23. uro se poraba električne energije močno zniža. Ta majhna poraba traja vse do jutranje konice. Ponoči obratujejo le termoelektrarne. Termoelektrarn ne moremo prilagajati hitrim spremembam, zato obratujejo ves čas skoraj z enakomerno močjo. Tako imamo ponoči presežek proizvedene električne energije, ki jo akumuliramo z reverzibilnimi hidroelektrarnami. Ponoči je električna energija poceni, v času konic je zelo draga. Jasna nam je torej lahko velika potreba po gradnji reverzibilnih hidroelektrarn pri nas, še posebej, ker se je delovna termoelektrarn v elektroenergetskem sistemu že zelo povečala.

LASTNOSTI
REVERZIBILNIH TURBIN

Od reverzibilnih hidroelektrarn zahtevamo veliko prilagodljivost trenutnim potrebam po električni energiji in morebitnemu presežku električne energije v sistemu. Omogočeni morajo torej biti hitri prehodi iz turbinskega v črpalni režim obratovanja in obratno. V turbinskem režimu obratovanja mora biti agregat hitro prilagodljiv raznim obremenitvam. Pri prehodu iz turbinskega v črpalni režim moramo turbino najprej zaustaviti, nato jo zavrtimo v nasprotno smer. Tako spremenimo tudi smer pretoka vode v tlačnem cevovodu. V turbinskem režimu je tekla voda navzdol, v črpalnem režimu teče voda navzgor po istem cevovodu. Na količino proizvedene energije v turbinskem režimu neposredno vpliva količina vode, ki teče skozi turbino. Vidimo torej, da dosežemo hitro prilagodljivost reverzibilne hidroelektrarne le, če so časi zapiranja in odpiranja vseh organov za reguliranje pretoka vode skozi reverzibilno turbino in varnostnih zapiralnih organov čim krajši. Nagla sprememba ali zaustavitev pretoka vode povzroči prekomerno prehodno zvišanje oziroma znižanje tlaka v dovodnem in odvodnem cevovodu. To je pojav hidravličnega udara. Med spreminjanjem režimov obratovanja se spreminja tudi hitrost vrtenja gredi agregata, ki ne sme prekoračiti predpisane maksimalne vrednosti. Treba je poiskati kompromis med hitrostjo regulacije in iz tega sledečimi pojavi. Vsi ti problemi sestavljajo problematiko prehodnih režimov obratovanja hidroelektrarne.

Ko deluje reverzibilna hidroelektrarna v stacionarnem režimu, tj. v turbinskem ali črpalnem, naj bi imela čim boljše izkoristek. To pomeni, da iz razpoložljive vodne energije dobimo čim več električne energije, oziroma da za črpanje vode porabimo čim manj električne ener-

gije. Zato morajo biti lopatice tekača reverzibilne turbine primerno oblikovane. Važno je tudi ustrezno oblikovanje ostalih elementov turbine, skozi katere teče voda. Reverzibilna turbina mora biti konstruirana tako, da obratuje čim bolj mirno, tj. brez izrazitejših tresljev.

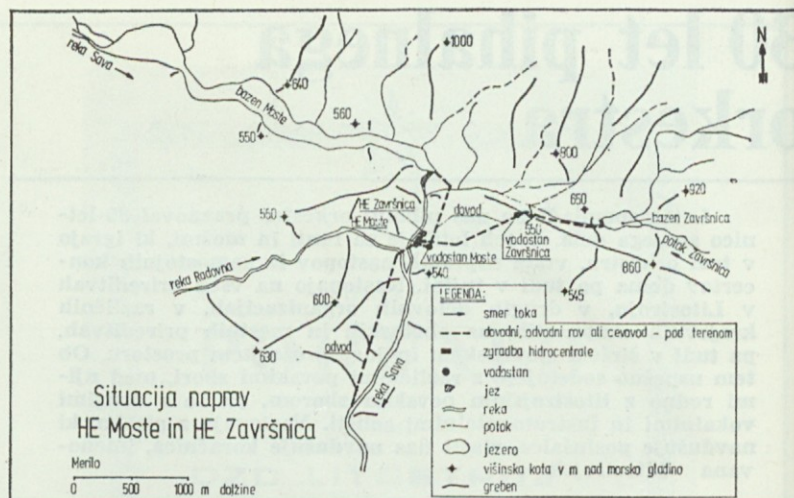
V fazi projektiranja HE Moste IV smo se s teoretičnimi analizami in laboratorijskimi preizkusi trudili, da bi hidroelektrarna imela čim boljše izkoristek in kar najugodnejše lastnosti med prehodnimi režimi obratovanja. To smo sedaj na zgrajeni hidroelektrarni preverili tudi v praksi.

HIDROELEKTRARNA MOSTE

Reverzibilni agregat HE Moste IV je četrti agregat hidroelektrarne Moste na reki Savi pri kraju Žirovnica na Gorenjskem. Leta 1914 je bila tam zgrajena HE Završnica, ki je prva večja hidroelektrarna pri nas. Ima dve Peltonovi turbini z močjo po 1,1 MW, ki izkoriščata vodo iz bazena Završnica. Maksimalna kota gladine vode bazena

Završnica nad morjem je 631,5 m. Turbini je izdelala tovarna Tönnies iz Ljubljane. V letih 1952 do 1954 je bila zgrajena hidroelektrarna Moste, v njej so tri Francisove turbine (po 5,5 MW moči), te izkoriščajo vodo iz bazena Moste, katerega najvišja gladina vode je 524,75 m nad morjem. Leta 1977 smo v TZ Litostroj izdelali in dobavili strojno opremo za četrti agregat HE Moste. Vgradili smo ga že leta 1952 v predviden prostor v stavbi hidroelektrarne. Iz razmestitve naprav HE Moste in HE Završnica vidimo lego bazenov Moste in Završnica ter dovodne in odvodne cevovode obeh hidroelektrarn. Ko je reverzibilni agregat HE Moste IV v črpalnem obratovanju, črpa vodo iz bazena Moste v bazen Završnica. V turbinskem obratovanju teče voda iz bazena Završnica skozi turbino in po odvodnem vodu v reko Savo. Uporabili smo torej že obstoječi dovodni in odvodni sistem obeh prej zgrajenih hidroelektrarn. Stroški za izgradnjo prve reverzibilne hidroelektrarne v Sloveniji so bili tako precej manjši. Našo strojno opremo pa smo morali prilagoditi obstoječemu stanju. Morali smo zado-stiti precej težjim pogojem, kot če bi gradili popolnoma novo hidroelektrarno. Izvedli smo nekaj originalnih rešitev, ki smo jih seveda zaščitili s patenti. Moč vgrajene reverzibilne turbine je v turbinskem režimu 8,1 MW, v črpalnem režimu pa 6,85 MW.

Agregat HE Moste IV nima velikih moči, vendar smo se zaradi zapletenih pogojev vgraditve in obratovanja agregata pri njem veliko naučili. Prepričani smo, da bo tudi elektrogospodarstvo agregat polno izkoristilo za pridobitev izkušenj pri uporabi in vključevanju reverzibilnih

Izvajanje meritev na HE Moste (Foto: J. Fašalek)

agregatov v elektroenergetski sistem. Pohvaliti moramo tudi dobro sodelovanje z investitorjem Savske elektrarne, ki je pokazal veliko skrb, da dobijo domači proizvajalci potrebne reference za gradnjo reverzibilnih agregatov. Tako sedaj izdelujemo več kot polovico strojne opreme za

reverzibilno hidroelektrarno RHE Obrovac v Dalmaciji, ki ima moč 2×140 MW. Verjamemo, da bomo uspešni tudi pri bližnji izgradnji reverzibilnih hidroelektrarn RHE Pohorje in RHE Bistrica v Srbiji.

J. Fašalek

VESTI IZ
PROIZVODNE

TOZD MONT

Turbine

Za izvozno naročilo HE Hemen Dam iz Iraka pospešeno nadaljujemo izdelavo opreme.

Od naročenih Howel Bungerjev sta dva že odpremljena, tretji pa je pripravljen za pričetek poizkusne montaže.

Do pričetka poizkusne montaže na četrtem Howel Bungerju pa je potrebno izvršiti še dokončno mehansko obdelavo okrova in tesnilne prirobnice.

V fazi poizkusne montaže je prvi gonilnik z vsemi pripadajočimi deli. Do pričetka poizkusne montaže drugega gonilnika pa je potrebno dokončno obdelati glavo in kapo gonilnika.

Za regulator tlaka smo iz Rade Končarja prejeli vstopne dele, jih takoj postružili in oddali v pločevinarno, kjer nanje varijo tesnilne pasove.

V fazi mehanske obdelave se za regulator tlaka nahaja še zapiralo in dvodelna polkrogla.

Za pripadajočo tlačno napravo se pozamezni sklopi že poizkusno montirajo, temu bo sledila skupna montaža z rezervoarjem.

Na poizkusno montažo čakajo tudi servomotorji vodilnika, za katere pa so na zadnji operaciji mehanske obdelave še ohišja servomotorjev. V fazi poizkusne montaže in kompletiranja so tudi podesti in rešetke.

Za HE Ožbolt za avtomatiko posamezne sklope že poizkusno montiramo, na določenih podskupinah pa se deli nahajajo že v zaključni fazi mehanske obdelave.

Pospešeno zaključujemo mehansko obdelavo na vodilnem ležaju, katerega moramo v čim krajšem času odpremiti na teren.

Od naročene opreme za HE Tikveš še nismo odpremili prve in druge tlačne naprave ter obeh regulatorjev tlaka.

Trenutno se rezervoarji nahajajo na vrtnju, temu pa bo nato sledila poizkusna montaža skupno z ostalimi pripadajočimi sklopi.

Vsa oprema za regulatorja tlaka je mehansko gotova in se nahaja v fazi poizkusne montaže pred funkcijskim preizkusom.

Za naročnika HE Grabovica sta naročeni dve Kaplanovi turbini v skupni teži 1.600 ton. Do sedaj smo uspeli odpremiti predvbetonirane dele in spodnje dele zgornjih sesalnih cevi. Trenutno se v montaži dokončujejo in pripravljajo za odpremo še zgornji deli sesalnih cevi za prvi in drugi agregat.

Za vso ostalo opremo v glavnem material šele nabavljamo ali izdelujemo polizdelke.

Za izvozno naročilo HE Duffers — Nova Zelandija je vsa naročena oprema mehansko obdelana in jo trenutno poizkusno montiramo, demontiramo in postopoma pripravljamo za kopenski in ladijski prevoz.

Žerjavi

Za naročnika iz ZSSR v montaži trenutno razstavljamo tretje polarno dvigalo 400 Mp. Temu bo sledila površinska zaščita pred pripravo za odpremo. Odpremo za četrto in peto polarno dvigalo pravkar mehansko obdelujemo. Za istega naročnika trenutno razstavljamo dvigalo nosilnosti 160 ton za trans 511.

V fazi poizkusne montaže se za trans 508 nahaja 160-tonsko dvigalo s pripadajočim mačkom. Tudi za trans 510 pripravljamo opremo za most in maček 160 ton.

Dieselski motorji

Trenutno montaža dieselskih motorjev zaključuje poizkusno montažo mobilnih dvigal za TOZD TVN. Za ZSSR pa naročene rezervne dele za razne tipe dieselskih motorjev postopoma

kompletiramo in pripravljamo za odpremo.

Črpalke

Trenutno se v fazi montaže za Vodovod in kanalizacijo Zagreb nahajata dve črpalni tipa Vi17/22-II, za železarno Store dve črpalni 3CN9 in ena črpalna 4VCKd 6 m, za IMP Maribor dve črpalni CNT 20/50-2 in za ČP Dvor štiri črpalke P8/12 r. Istočasno za razne naročnike kompletiramo in pripravljamo naročene rezervne dele za razne tipe črpalke.

TOZD Montaža je imela v mesecu decembru 1979 po gospodarskem načrtu predvideno količinsko realizacijo 449 ton, uspelo ji je doseči 611 ton oziroma 136,1 odstotka.

B. Seme

TOZD PUM

Poslovno leto 1980 smo pričeli z velikim optimizmom, kajti z delom smo zasedeni, vendar imamo že v začetku večje težave z žarilnimi pečmi in s pomanjkanjem nekaterih materialov, potrebnih v procesu izdelave ulitkov.

Količinski plan proizvodnje smo v primerjavi z letom 1979 povečali za 5 odst. S tako količino izdelanih ulitkov bomo lahko finančno pokrili vse potrebe, povečali pa bomo tudi materialne osnove dela. Istočasno bi s tako količino ulitkov zadovoljili vse po-

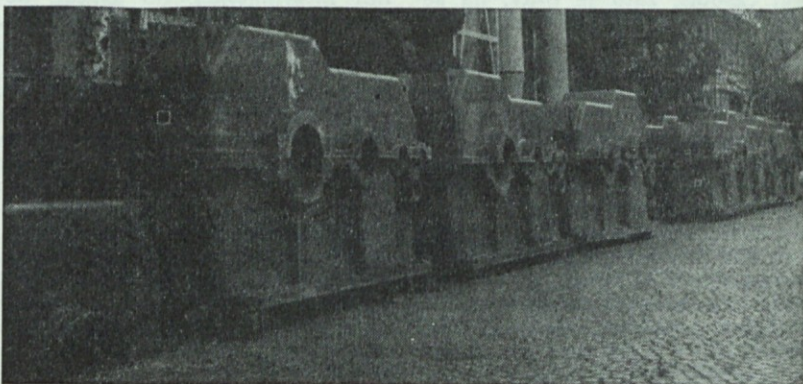
trebe skupne proizvodnje, pri nas pa tudi zunanje kupce.

Povečanje proizvodnje obvezuje nas vse, predvsem pa izdelovalce modelov. Kljub temu, da se je proizvodnja prav v modelni mizarni sorazmerno največ povečala, moramo težiti, da z dobro organizacijo in pravilno usmeritvijo omogočimo še nadaljnje povečanje. Trenutno je v izdelavi večje število modelov za črpalne naprave naftne predelovalne industrije za INO iz Reke. Zaradi zelo zahtevnih oblik in natančnosti za delo se odvija tako, kot smo načrtovali. V decembru pa smo izdelali večje število modelov za HE Grabovico, HE Obrovac, ČP Karasi, Brodogradilište Split, RIO Lempa in Jugoturbino Karlovac.

Delo v livarnah poteka normalno, vse težave, ki se pojavljajo, premagujemo s skupnimi močmi in prav tu je opazno, da se je princip »enotne livarne« dobro obnesel. Zadovoljni smo tudi s proizvodnjo ulitkov sive in specialne litine, saj smo izdelali vse ulitke za reduktorje za Sovjetsko zvezo in vse ulitke za črpalno postajo Obrovac, za HE Grabovico in Jugoturbino iz Karlovca.

V eltošnji gradbeni sezoni se bo pričela tudi rekonstrukcija in razširitev livarne jeklenih ulitkov. Gradbeni dela bodo vsekakor ovirala proizvodnja, zato moramo biti pripravljeni, da s posebnimi ukrepi in organizacijo omilimo morebitne zastoje.

A. Gruden

Ohišja reduktorjev za Sovjetsko zvezo (Foto: J. Zlebnik)